

INIMÕIGUSTE INSTITUUDI UURING 2015: „KEELELISED INIMÕIGUSED“

3. UURINGUTULEMUSED

3.1. Inimõigused ja diskrimineerimine keele või rahvuse põhjal

Uuringu kaudu selgitati välja seisukohad õiguslike aspektide suhtes, sh suhtumises keelelistesse inimõigustesse.

Iga demokraatliku ja vaba riigi eesmärgiks on tagada oma elanikele inimõigused. Lisaks nende tagamisele on oodatav, et riigi elanikud on teadlikud nende olemasolust ja mõttest. Selles osas võiksid eristuda kodanikest mittekodanikud, kes ehk ei ole veel piisavalt lõimitud ega pruugi olla piisavalt teadlikud vastava maa õigussüsteemist ja selle toimimisest. Samuti võib mõjutada vastust haridus, mille vähesus võib piirata üldisi teadmisi inimõigustest. Tuleb ka märkida, et ei saa eeldada, et riigis kuskil inimõigusi ei rikota, küll aga peaks riik tagama, et need juhtumid oleksid vaid marginaalsed ja mittesüsteemilised.

Küsimusega *Kas Eestis on tagatud erineva emakeelega elanike inimõigused?* uuriti üldist arvamust inimõiguste tagamise kohta Eestis, mis põhines vastaja hoiakutel.

Eesti keelest erineva keelega elanike inimõigusi peab alati või pigem tagatuks enam kui 60 % venekeelsetest vastajatest, inimõigusi ei pea üldse või pigem tagatuks veidi enam kui neljandik. Eestlastest vastajatest peab eesti keelest erineva emakeelega elanike inimõigusi alati või pigem tagatuks 88 %. Tegemist on olulise vahega eestlaste ja teisest rahvusest inimeste hoiakutes. Samas puudub oluline erinevus kodakonduse lõikes.

Rahvusest või emakeelest tulenevat ebaõiglast kohtlemist uuriti küsimusega *Kas Teid on rahvuse või emakeele tõttu ebaõiglaselt koheldud?* Venekeelsetest teisest rahvusest inimestest on kas sageli või mõnikord kogenud 19 % (2015. aasta uuringus) ja 15 % (2014. aasta uuringus), 80 % vastab sellele küsimusele eitavalt. Seega on iga viies kuni seitsmes venekeelne elanik arvamusel, et teda on ebaõiglaselt koheldud rahvuse või emakeele tõttu, mida on väga palju.

Eestlastest vastajatest on enda ebaõiglast kohtlemist eest keele kasutamise või eestlaseks olemise eest tajunud 4 %. Siin tõuseb eriti esile just Ida-Viru 18 % eestlaste vastav kogemus, mis ilmselt väljendab pettumust eestikeelse asjaajamise piiratuse/võimatuse tõttu vastavas regioonis.

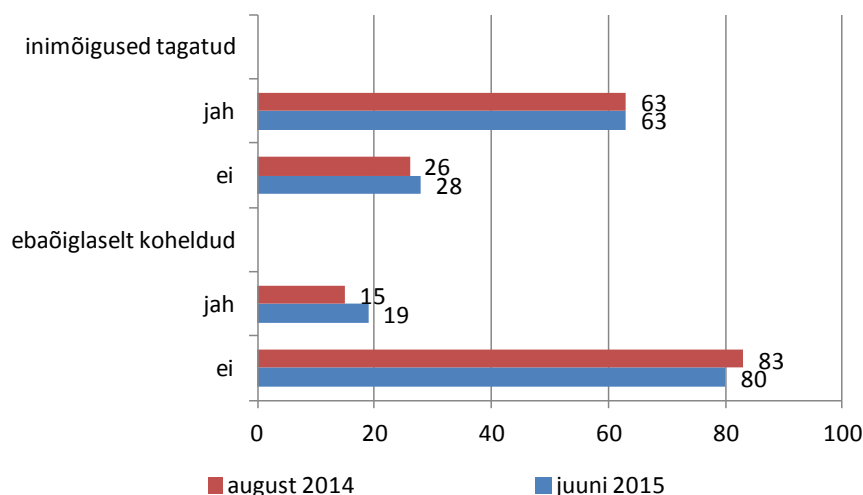
IÕI läbi viidud eelnevast uuringust aastal 2012 „Inimõigused Eestis“ ilmnes nii eestlaste kui eesti keelest erineva emakeelega inimeste puhul sarnane arusaam, et inimõiguste rikkumine on inimeste ebapiisav

sissetulek või madalad sotsiaaltoetused. See näitas, et paljudel venekeelsetel elanikel puudub adekvaatne ülevaade inimõigustest, mistõttu klassifitseeruvad siia ebamugavused ja raskused vene keele kasutamisel, mis küll ei ole Eestis seotud inimõigustega.

Tegemist on küllaltki kinnistunud hoiakute ja kogemustega, võrreldes 2014. aasta uurimusega muutusi inimõiguste olemasolu ja nende järgimise tajumises ei esine (vt joonis 1).

Joonis 1 – Hinnang inimõiguste tagatusele ja oma õiguste rikkumisele

(%, venekeelsed vastajad)

Kui inimõiguste tagatusega näevad rohkem probleeme venekeelsed vastajad alates 35. eluaastast, siis oma õiguste rikkumist rahvuse või emakeele tõttu mainivad sagedamini just nooremad vanuserühmad (15–34-aastased). Märgatav 5 % tõus on vanuses 15–24 edasi õppima suunduvate ja tööle asujate vanuserühmas, kus tajutakse diskrimineerimist. Eriti märgatav on see Tallinnas, kus eraldi hoidev keskkond võimaldab olmes hakkama saada ilma eesti keelt kasutamata, samas on töökohtade keelised nõuded kõrged. Põhjuseks on ilmselt venekeelse haridussüsteemi pakutav mittepiisav eesti keele oskus (mis küll riiklikele ainekavadele vastab), mille tõttu venekeelse kooli lõpetajad ei ole suutelised konkureerima töökohtadele ja edaspidises hariduses. Vastavat kibestumist ja üldisemat Eesti-vastasust praeguste vene kooli lõpetajate hulgas on täheldatud ka mitmetes teistes uuringutes (IM 2013). Inimõiguste Instituut on teinud selles küsimuses avaliku pöördumise (2012), millele aga haridusministeerium ega Vabariigi Valitsus ei ole reageerinud. Kõige vähem probleeme on pensionäridel ja madalama haridusega inimestel, kes paremat keeleoskust nõudvatele töökohtadele ei konkureeri.

Ida-Virumaal on keskmisest rohkem neid, kes kahtlevad inimõiguste tagatuses, kuid oma õiguste rikkumist keele või rahvuse tõttu tajuvad seal venekeelsed elanikud kõige vähem. Põhjuseks võib olla Vene meedia mõju, kus esitatakse sarnaseid väiteid, samas kui reaalses elus puututakse vastavate olukordadega kokku vähem.

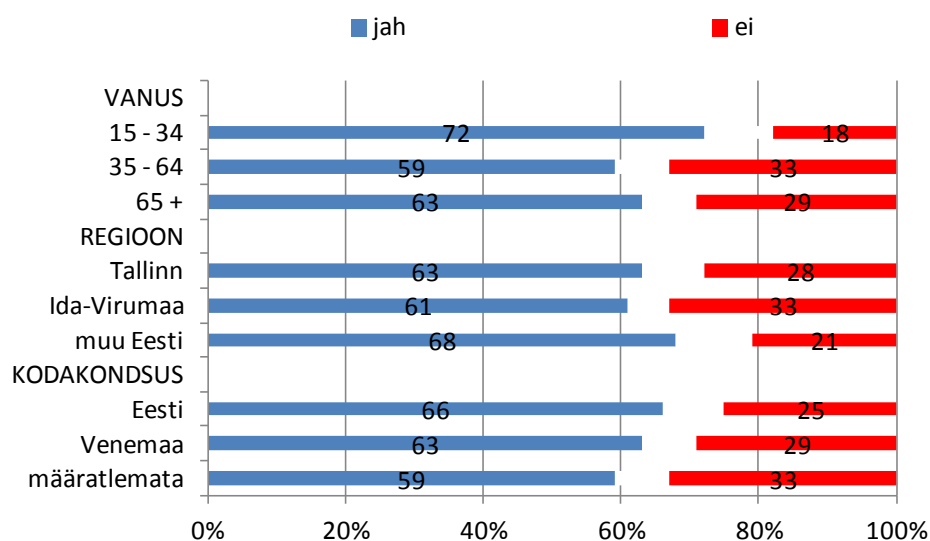
Keskmisest enam näevad probleeme inimõiguste tagatusega ning tajuvad ka nende rikkumist määratlemata kodakondsusega venekeelsed vastajad. Võimalik, et siin mõjutab hinnangut Venemaa poolt

levitatav väärarusaam, nagu oleks selle rühma liikmetel õigus saada Eesti kodakondsus ilma vastavatele nõuetele vastamata (väidetavalt on Eesti riik nendelt kodakondsuse „ära võtnud“), samuti isiklik suutmatus vähese keeleoskuse tõttu Eesti kodakondsust saada.

Hinnang inimõiguste tagatusse ja oma õiguste rikkumise tajumise kohta vanuse, regiooni ja vastaja kodakondsuse lõikes on esitatud joonistel 2 ja 3.

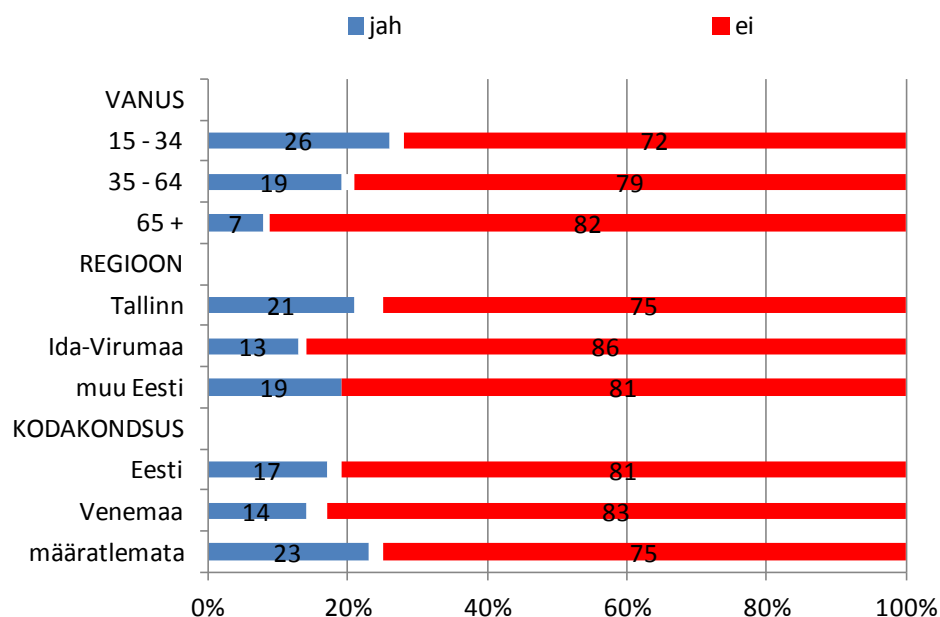
Joonis 2 – Kas Eestis on tagatud erineva emakeelega elanike inimõigused?

(%, venekeelsed vastajad taustandmete lõikes, juuni 2015)

Joonis 3 – Kas Teid on rahvuse või emakeele tõttu ebaõiglaselt koheldud?

(%, venekeelsed vastajad taustandmete lõikes, juuni 2015)

Moodustasime eelnevalt kirjeldatud kahe tunnuse põhjal koondtunnuse ehk tüpoloogia, mille tulemused kajastuvad joonisel 4.

Kõige suurem osa venekeelsetest vastajatest (60 %) esindab tüüpi, kes peab eesti keelest erineva emakeelega inimeste õigusi tagatuks ning ei ole tajunud ka nende õiguste rikkumist.

21 % leiab, et inimõigused pole tagatud, kuid ometi ei ole nad ise tajunud nende õiguste rikkumist. Ilmselt annavad nad sellise hinnangu inimõigustele kas oma suhtlusringkonnas levinud arvamuste või meediast saadud info põhjal.

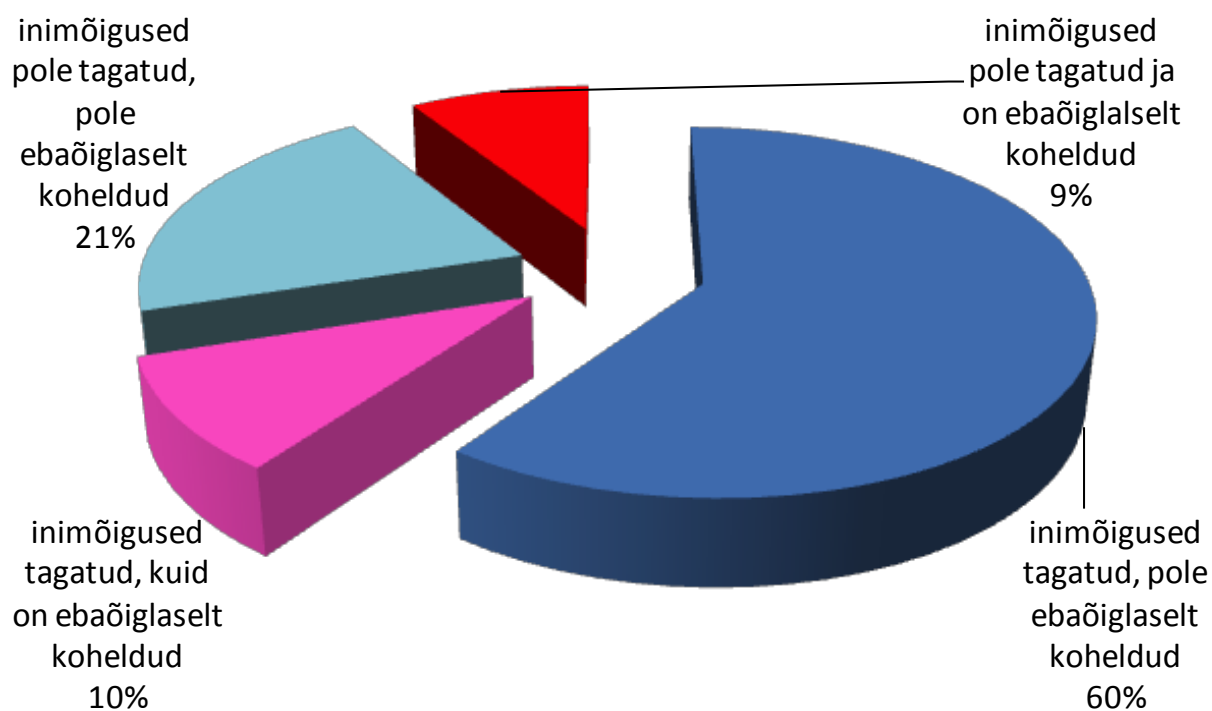
Ligikaudu 10 % on nii neid, kes peavad inimõigusi tagatuks, kuid on ometi ise tajunud oma õiguste rikkumist, kui ka neid, kes ei pea inimõigusi tagatuks ja leiavad, et neid on ka rikutud.

Keskmisest rohkem on neid, kes peavad inimõigusi küll tagatuks, kuid väidavad, et nende õigusi on keelest või rahvusest tulenevalt rikutud, Tallinnas elavate noorte vastajate (15–34 aastat) seas, kus selle tüübi osakaal on 20 %. Kõige vähem on selline suhtumine levinud Ida-Virumaal (4 %).

Viimane tüüp (õigused pole tagatud ja neid on ka rikutud) on võrdselt esindatud nii Tallinnas kui ka Ida-Virumaal ning seda seisukohta esindavad keskmisest enam just noored (15–34 aastased) vastajad.

Joonis 4 – Tüpoloogia inimõiguste tagatuse ja oma õiguste rikkumise tajumise alusel

(%, venekeelsed vastajad)

Tabel 3 – Inimõiguste tagatuse ja rikkumise alusel moodustatud tüüpide koosseis

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

	KÕIK vene- keelsed	Õigused tagatud, pole rikutud	Õigused tagatud, on rikutud	Õigused pole tagatud, kuid pole rikutud	Õigused pole tagatud ja on ka rikutud
VANUS					
15–34	27	28	43	12	32
35–64	52	48	50	61	56
65+	22	24	6	27	12
REGIOON					
Tallinn	48	46	58	43	55
Ida-Virumaa	33	35	13	43	34
Muu Eesti	18	18	28	14	11
KODAKONDSUS					
Eesti	46	48	51	44	39
Venemaa	25	27	13	28	16
Määratlemata	25	23	26	24	43

Seda, et inimõigused on tagatud, kuid ometi on isikut rahvuse või keele alusel ebaõiglaselt koheldud, leiavad rohkem Eesti kodakondsusega nooremad vastajad Tallinnas ja mujal Eestis.

Seisukohta, et inimõigused pole tagatud, kuid samas vastaja ise ebaõiglast kohtlemist ei ole kohanud, väljendavad rohkem keskmisse vanusegruppi kuuluvad vastajad Ida-Virumaal.

Arusaama, et inimõigused pole tagatud ja tuleb ette ka ebaõiglast kohtlemist keele või rahvuse alusel, tuleb keskmisest enam ette nooremate määratlemata kodakondsusega vastajate seas Tallinnas.

Palusime neil vastajail, kes väitsid, et nende õigusi on emakeele või rahvuse tõttu rikutud, avatud vastuses selgitada, milles selline rikkumine seisnes.

Ehkki eestlaste seas oli neid, kes on tajunud oma õiguste rikkumist, väga vähe (sageli või mõnikord on seda ette tulnud 4 % küsitletutest, keskmisest pisut sagedamini Ida-Virumaal), oli kokku 105 selgitusest paarkümmend antud eestlaste poolt, kelle õigusi rikuti, sest nende kui klientidega ei osatud kaupluses eesti keeles suhelda. Siin on kahtlemata tegu inimõiguste rikkumisega, millesse riik peab sekkuma. Oli ka neid, kellel on tööle saamisel olnud raskusi vene keele mitteoskamise pärast. Siin on raske anda hinnangut ilma kaasuse täpseid asjaolusid teadmata, rahvusvahelised keelelised inimõigused sätestavad, et võõrkeele oskust võib nõuda ainult tööülesannete piires. Kolm eestlasest vastajat on tajunud rahvuse pinnal toimunud õiguste rikkumist välismaal (kaks Soomes ja üks Hollandis).

Venekeelsete vastajate poolt antud vastustes tuuakse esile juhtumeid, kus müüja, teenindaja, arst või politseinik ei olnud valmis vene keeles suhtlema. Tegelikult vastavat inimõigust Eestis ei ole, mis annaks

õiguse nõuda asjaajamises võõrkeele kasutamist, see õigus kehtib ainult eesti keele puhul (keeleseaduse § 8). Mitu vastajat peab oma õiguste rikkumiseks seda, et neile pole antud kodakondsust, kuigi nad on elanud kogu elu Eestis ja maksnud makse. Ka siin pole tegu inimõigusega, kodakondsus on õiguslik side inimese ja riigi vahel, mis eeldab lojaalsust, makse tuleb maksta ka ilma lojaalne olemata. Nimetatakse ka eestlaste negatiivset suhtumist (näiteks interneti kommentaariumis tehtavaid soovitusi Venemaale tagasi kolida). Enam kui kümnel juhul kurdetakse raskuse pärast tööd leida ebapiisava eesti keele oskuse tõttu. Seega ühtki konkreetset inimõiguste rikkumist keelelisel või rahvuslikul alusel ei suutnud venekeelsed elanikud välja tuua, küll aga peeti selleks ebamugavusi vene keele kasutamisel Eestis, mis inimõigusrikkumiseks ei liigitu.

3.2. Eesti keele kui riigikeele oskuse vajalikkus

Eesti keel on Eesti riigikeel. Selle õpetamine on riigile kohustuslik, selle õppimine samas üks peamisi keelelisi inimõigusi. Vastajatelt uuriti eesti keele oskuse vajalikkust. Kuna Eestis on igaühel keeleseaduse § 8 kohaselt õigus eestikeelsele suulisele ja kirjalikule asjaajamisele ja teabele (väljaspool erasfääri), on riigil seetõttu kohustus vastav inimõigus reaalselt tagada. Keeleseaduse alusel vastu võetud Vabariigi Valitsuse määruse nr 84 „Ametniku, töötaja ning füüsilisest isikust ettevõtja eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded“ kohaselt on teatud ametikohtadel töötavatele inimestele kehtestatud kohustuslikud eesti keele oskuse nõuded, mille täitmise järelevalve on Vabariigi Valitsuse ülesandeks.

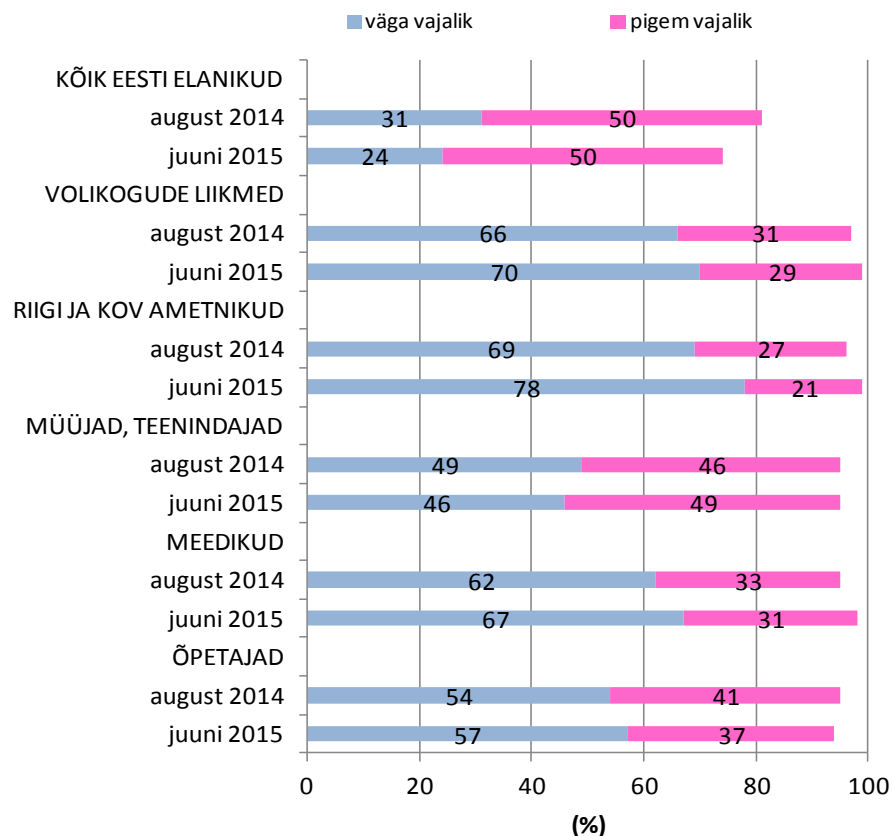
Küsimus eesti keele kui riigikeele oskamise vajalikkusest eeldab vastamisel lisaks teadlikkusele inimõiguspõhimõtetest kokkupuudet ka sellele mittevastava olukorraga, kus riigikeelt ei osata (ning sellest tulenevate väljakutsetega). Eesti keele oskust peetakse vajalikuks kõigi küsimustikus loetletud kategooriate puhul. Kui juba kõigi Eesti elanike eesti keele oskust peab väga või pigem vajalikuks kolm neljandikku venekeelsetest vastajatest, siis on ootuspärane, et seda enam peetakse eesti keele oskust vajalikuks volikogude liikmete ning riigi- ja kohaliku omavalitsuste ametnike (99 %), meditsiinitöötajate (98 %), müüjate ja teenindajate (95 %) ning õpetajate (94 %) puhul.

Eestlastest vastajad peavad eesti keele oskamist veelgi rohkem vajalikuks: kõigi elanike eesti keele oskust peab väga või pigem vajalikuks 98 % eestlastest, ülejäänud loetletud kategooriate puhul aga 100 %.

Siin peab ehk eristama kaht vajalikkust: üht kui konkreetset vajadust kasutada eesti keelt suhtluses ja asjaajamises ning teist kui õiguslikku nõuet. Kui õiguslikult on eesti keele oskus nõutav ametnikelt, meditsiinitöötajatelt, õpetajatelt ning müüjatelt ja teenindajatelt (meie küsitud kategooriad), siis nii mõnigi vastaja seda reaalse elu ja töö oludes vajalikuks ei pea, seda eriti Ida-Virumaa valdavalt venekeelsetes tingimustes. Samas ei ole ühegi eraisiku (sh eestlaste) puhul õiguslikult nõutav eesti keele oskus, küll aga eeldab seda enamikus Eesti regioonides reaalses elus hakkama saamine. Vastajad on ilmselt lähtunud suuresti nende endi kogemustel põhinevast reaalsest vajadusest, õiguslikud nõuded on paljudele vastajatele teadmata, mida näitavad ka vastused inimõigustega seotud küsimusteplokis.

Joonis 5 – Kui vajalikuks Te peate, et eesti keelt oskaksid vajalikul tasemel

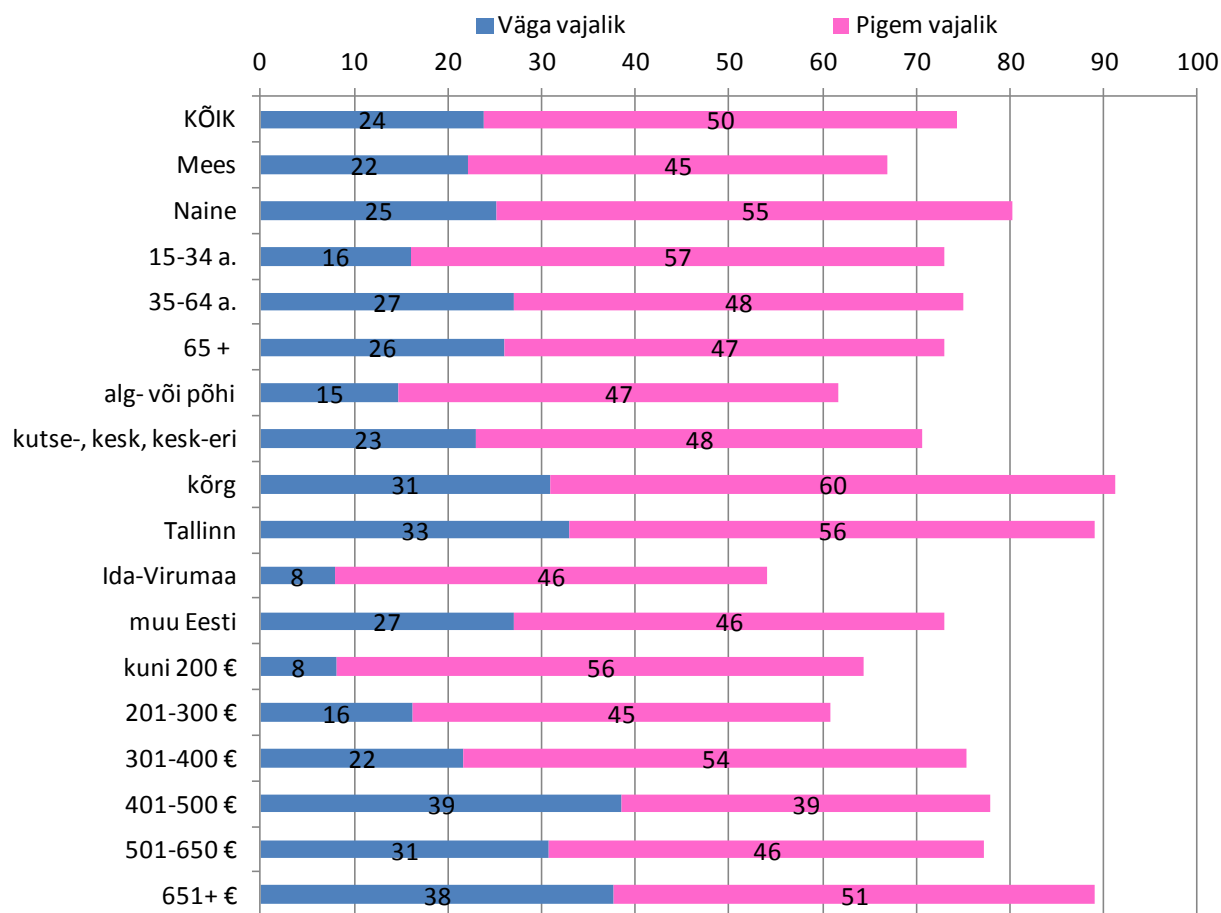
(%, venekeelsed vastajad)

Samas on siin eri keelekeskkondade vahel suured erinevused, kehvema riigikeeleoskusega regioonides ei peeta eesti keele oskust eriti vajalikuks. Seda, et eesti keelt peaksid vajalikul tasemel oskama kõik Eesti elanikud, leiab 90 % Tallinnas elavatest venekeelsetest vastajatest ning vaid veidi üle poole (54 %) Ida-Virumaa elanikest.

Kõigi eesti elanike vajalikul tasemel eesti keele oskust peavad väga või pigem vajalikuks ka 90 % kõrgharidusega ja kõige suurema sissetulekuga gruppi (üle 650 euro pere liikme kohta, vt joonis 6) kuuluvad venekeelsed vastajad. Samuti rõhutavad selle vajalikkust ka naised, kelle hoiakute puhul on tegu tuntud psühholingvistilise seaduspäraga, mille kohaselt naised kohanduvad uue kultuuriga kiiremini ja võtavad selle, k.a keele omaks. Õpilaste hulgas peab eesti keele oskust väga vajalikuks 9 %, mis näitab ennekõike vastandumist riigile. Kesk- ja Lääne-Eestis, kus keeleprobleemiga üldjuhul kokku ei puututa, on arvamused kõige vähem kategoorilised.

Joonis 6 – Kui vajalikuks Te peate, et eesti keelt oskaksid vajalikul tasemel kõik Eesti elanikud?
(%, juuni 2015, venekeelsed vastajad)

3.3. Eesti keele oskusmuukeelse elanikkonna seas

Ehkki eesti keele oskamist peetakse oluliseks, siis venekeelsete vastajate eesti keele oskus nende endi hinnangul eriti kõrge ei ole: seda valdab vabalt 13 % ning heal tasemel (saab aru, räägib ja kirjutab) 25 %. Suhtlemise tasemel (saab aru ja veidi räägib) valdab eesti keelt veel 25 %. 25 % saab eesti keelest aru, kuid ei räägi ning 12 % ei valda keelt üldse. Need arvud on pärit 2015. a juunikuise küsitlusest.

Sarnase jaotuse saime ka 2014. aasta augustis läbi viidud küsitluses, mis kindlasti suurendab taolise enesehinnangu põhjal määratletud keeleoskuse usaldusväärsust.

Tabel 4 – Milliseks Te hindate oma eesti keele oskust?

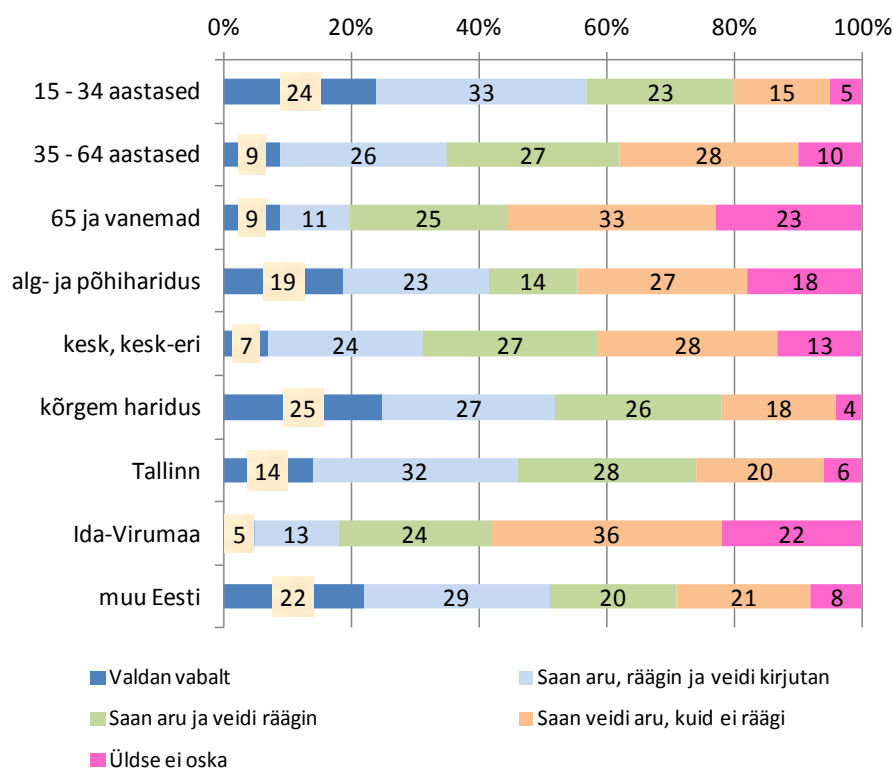
(%)

	August 2014	Juuni 2015
Valdan vabalt	13	13
Saan aru, räägin ja veidi kirjutan	19	25
Saan aru ja veidi räägin	27	25
Saan veidi aru, kuid ei räägi	31	25
Üldse ei oska	9	12

Need näitajad sõltuvad oluliselt vastajate vanusest, elukohast ja haridustasemest: alla 35-aastastest ja kõrgharidusega vastajatest valdavad eesti keelt heal tasemel enam kui pooled, samas kui Ida-Virumaal valdab eesti keelt vähemasti algtasemel 42 %. Võrdluseks: põlvkond tagasi aastal 1989 toimunud rahvaloenduse andmetel oskas eesti keelt vaid 14 % eri rahvustest inimesed. Võrreldes käesoleva uuringu andmeid mitmete eelnevate uuringutega (nt IM 2015, IM 2013 jt) ilmneb, et venekeelsete inimeste eesti keele oskust on varasematest uuringutest lähtuvalt tugevasti üle hinnatud ning keeleõppe tugevdamine ning eesti keele õppimiseks suurema motivatsiooni loomine on jätkuvalt aktuaalne.

Joonis 7 – Milliseks Te hindate oma eesti keele oskust?

(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Augustis 2014 küsisime ka seda, kuidas on küsitletav eesti keele oskuse omandanud. Kõige enam venekeelseid vastajaid on keeleoskuse omandanud praktika käigus (57 %). 39 % on keelt õppinud venekeelses koolis, 23 % keelekursustel. Ilmselt ongi kõige olulisemaks eesti keele omandamise mõjuriks eesti keele õpe üldhariduskoolides, mida näitab ka kõrge eesti keele oskus kuni 34-aastaste vanuserühmas. Samas on oluliseks takistuseks eesti keele oskuse parendamisel ja kinnistamisel eraldi hoidev (segregatiivne) keskkond, mis ei soodusta eesti keele oskuse säilitamist selle regulaarse praktiseerimise kaudu.

Mida parem on keeleoskus, seda enam on keelt õpitud koolis ja praktilise suhtlemise käigus ning nooremate vastajate puhul ka juba varases lapsepõlves nii kodus kui ka lasteaias.

Keelekursused on olnud keskmisest olulisemad nende jaoks, kes valdavad eesti keelt keskmisel tasemel.

Need, kes on käinud kursustel ja teinud eesti keele tasemeeksami, on kõige sagedamini omandanud kas B2 (33 %) või B1 (24 %) keeletaseme.

Tabel 4 – Kus olete eesti keele oskuse omandanud?

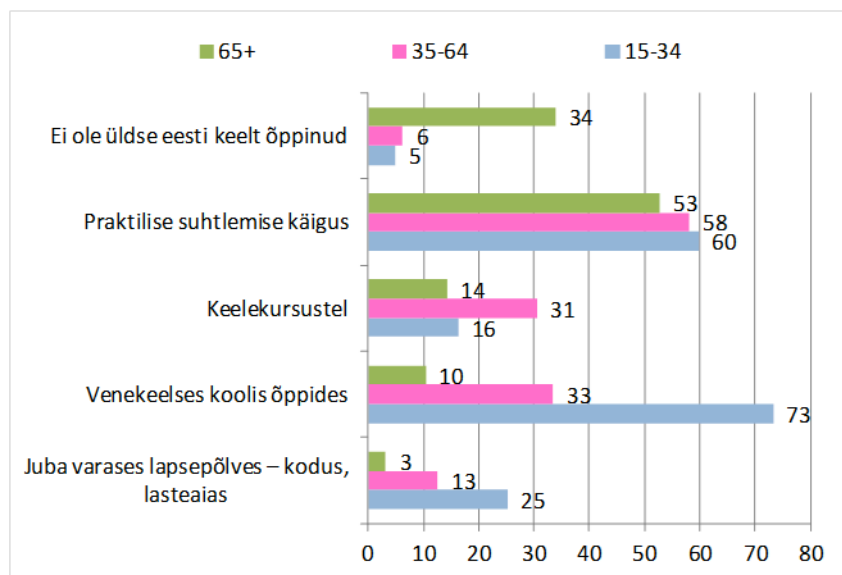
(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

	KÕIK vene- keelsed	Valdan vabalt	Saan aru, räägin ja veidi kirjutan	Saan aru ja veidi räägin	Saan veidi aru, kuid ei räägi	Üldse ei oska
Praktilise suhtlemise käigus	57	76	71	61	51	11
Venekeelses koolis õppides	39	47	59	43	27	12
Keelekursustel	23	20	31	29	22	0
Varases lapsepõlves kodus, lasteaias	14	45	22	11	2	0
Eestikeelses koolis õppides	3	12	4	2	0	0
Ei ole üldse eesti keelt õppinud	12	0	0	2	14	80

Eesti keele omandamisel on olulised erinevused vastaja vanuse lõikes. Mida noorem on vastaja, seda sagedamini on ta omandanud eesti keele oskuse juba varases lapsepõlves ja koolis, kus eesti keele õpetamise nõuded ja tase on viimase paarikümne aasta jooksul märgatavalt tõusnud. Üle 65-aastaste vastajate seas on aga üle 30 % selliseid, kes pole eesti keelt üldse õppinud. Selle põhjuseks on tihti kuulumine immigrantide esimesse põlvkonda, kes on hariduse omandanud väljaspool Eestit. Samuti oli Nõukogude perioodil mitmeid võimalusi koolis eesti keel kui vastaja jaoks ebavajalik õppimata jätta, selliseid võimalusi pakkusid tolleaegsed õigusaktid ning seda soosisid ka mitmed venekeelsed koolid.

Joonis 8 – Kus olete eesti keele oskuse omandanud?

(%, venekeelsed vastajad vanusegruppide lõikes, august 2014)

Omavahel on seotud ka eesti keele oskus ja selle oskuse oluliseks pidamine. Need vastajad, kes eesti keele oskust oluliseks ei pea, ei tee ka jõupingutusi selle omandamiseks. Ilmselt ei ole nende puhul eesti keele oskus tööalaselt ega ka olmes vajalik ja seetõttu puudub eesti keele suhtes instrumentaalne motivatsioon.

Tabel 5 – Eesti keele oskus sõltuvalt keeleoskuse oluliseks pidamisest

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

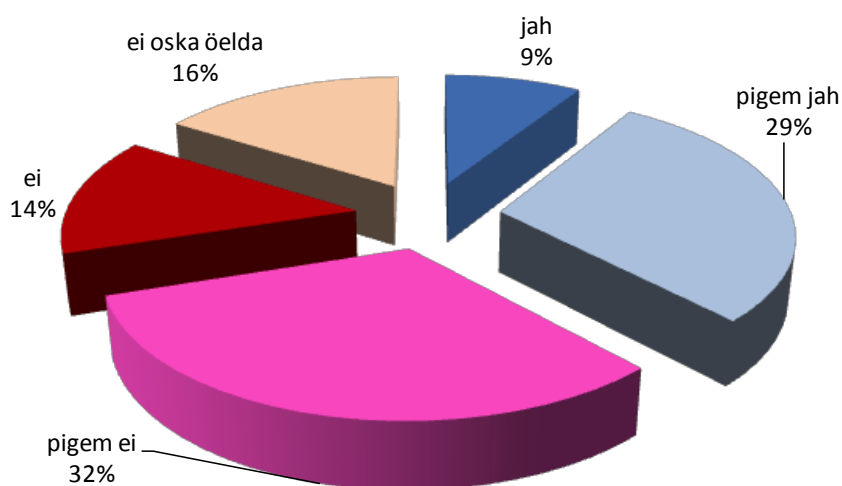
	KÕIK venekeelsed	Väga oluline	Pigem oluline	Pigem ebaoluline
Valdan vabalt	13	35	6	2
Saan aru, räägin ja veidi kirjutan	19	29	24	4
Saan aru ja veidi räägin	27	17	37	28
Saan veidi aru, kuid ei räägi	31	18	30	51
Üldse ei oska	9	3	3	15

Küsisime augustis 2014 hinnangut selle kohta, kas Eesti riik teeb piisavalt selleks, et teisest rahvusest inimestel oleks võimalik omandada vajalikul tasemel eesti keele oskus. Kerges ülekaalus on negatiivsed hinnangud riigi tegevusele (joonis 9), kusjuures kriitilisemalt hindavad seda need, kes keelt halvemini

valdavad (joonis 10). Ilmselt on siin tegu väljakujunenud hoiakutega, millel puudub seos teadmistega tegeliku keeleõppevõimaluste olukorra kohta.

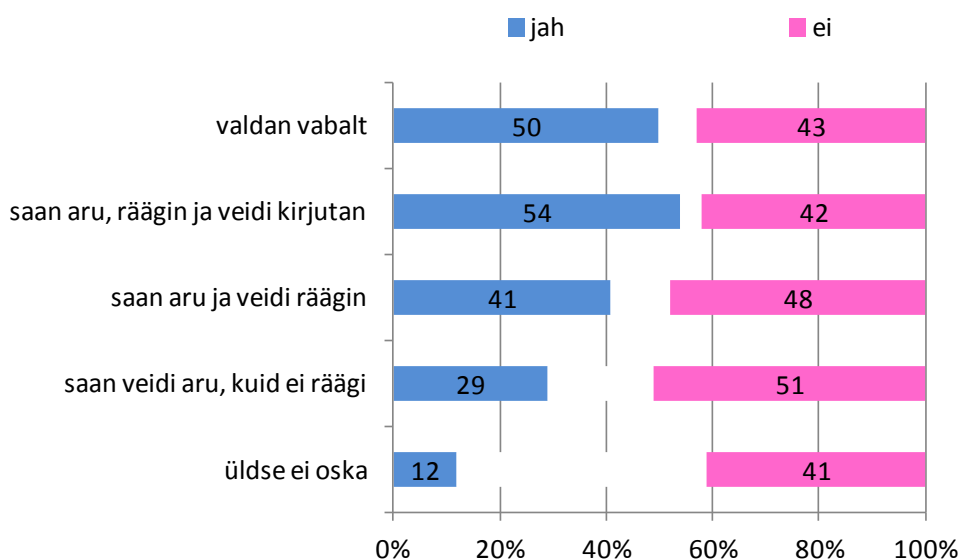
Joonis 9 – Kas Eesti riik teeb piisavalt, et oleks võimalik eesti keele oskust omandada?

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

Joonis 10 – Kas Eesti riik teeb piisavalt, et oleks võimalik eesti keele oskust omandada?

(%, venekeelsed vastajad keeleoskuse lõikes, august 2014)

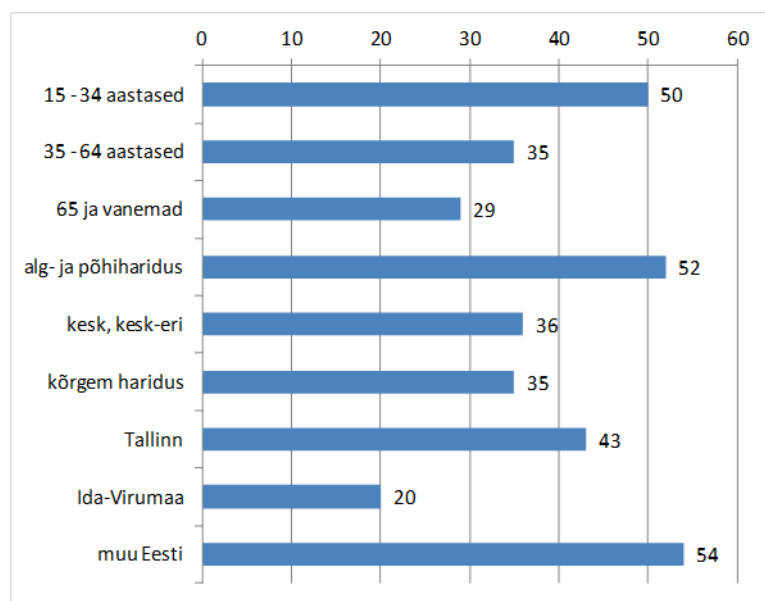

Kui väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad elavatest venekeelsetest vastajatest hindab riigi tegevust keeleõppe korraldamisel positiivselt 54 %, siis Tallinnas on nende osakaal 43 % ja Ida-Virumaal vaid 20 %. Negatiivselt hindab Ida-Virumaal riigi tegevust 58 %. Samas on Ida-Virumaal korraldatud aastast aastasse tasuta keelekursusi, mille algtaseme õppele asub mõnikümmend inimest aastas (kõrgematel

keeleoskustasemete kursustel oluliselt vähem) ning kursuse lõpetab vaid osa alustanuist. Aastaid on toiminud ka keelekursuste tasude kompenseerimine pärast riikliku eesti keele tasemeeksami sooritamist. Keelekursusi korraldatakse piisavalt igas maakonnas, harilikult on väljakutseks osalejate vähesus ja nende suur väljalangevus. Eriti vähe osaleb kursustel mehi. Seega reaalne olukord ja hoiakud ei kattu.

Joonis 11 – Kas Eesti riik teeb piisavalt, et oleks võimalik eesti keele oskust omandada?

(jah + pigem jah %, venekeelsed vastajad, august 2014)

Hinnang riigi tegevusele keeleõppe tagamisel on väga tugevalt seotud ka sellega, kas vastaja leiab, et tema õigusi on viimastel aastatel keelest või rahvusest tulenevalt rikutud. Seega on vastav negatiivne suhtumine riigi tegevusse laiem, hõlmates hoiakuid eri küsimustes.

Tabel 7 – Hinnang riigi tegevusele tulenevalt oma õiguste rikkumise tajumisest

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

Kas riik panustab piisavalt teisest rahvusest inimeste eesti keele õppesse?	KÕIK	Õigusi on rikutud	Õigusi pole rikutud
Jah	38	21	42
Ei	46	74	41
Ei oska öelda	16	5	17

3.4. Keelekasutus suhtlemises

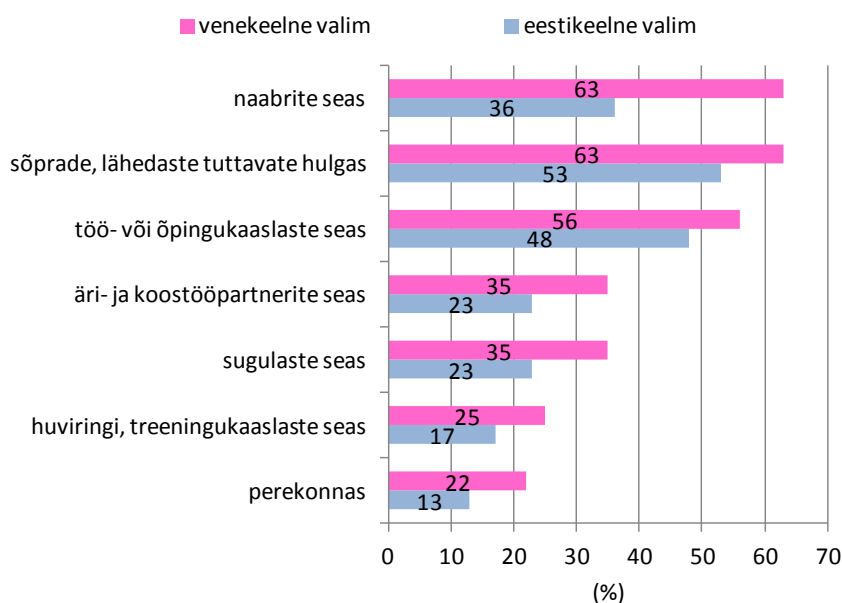
Nagu eelnevast ilmneb, omandatakse eesti keele oskus kõige enam praktilise suhtlemise käigus. Seetõttu on võtmetähtsusega eesti- ja venekeelsete inimeste omavaheliste kontaktide tihedus.

Kokkupuuteid eestikeelsete inimestega on perekondlikul tasemel 22 %-il ja sugulaste seas 35 %-il. Seevastu eestlastest sõpru ja lähedasi tuttavaid on 63 %-il vastanutest, naabreid 63 %-il, töö- või õpingukaaslast 56 %-il. Huvi- ja äritegevus seevastu tundub jäävat rohkem emakeele keskkeks: huviringi või treeningukaaslaste seas on eestlasi vaid neljandikul venekeelsetest vastajatest, äri- ja koostööpartnerite seas 35 %-il.

Eestlaste kontaktid venekeelsete inimestega on harvemad: perekonna tasemel 13 %, sugulaste seas 23 %, sõprus- ja tutvuskonnas 53 %, töö- või õpingukaaslaste seas 48 %, naabrite seas 36 %, äri- ja koostööpartnerite seas 23 % ning huviringi või treeningukaaslaste seas 17 %.

Joonis 12 – Kas inimeste seas, kellega te sagedamini kokku puutute on venekeelseid/ eestikeelseid?

(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Mida parem on venekeelse vastaja keeleoskus, seda enam on tal ka kokkupuuteid eestlastega: vabalt eesti keelt kõnelevatel teisest rahvusest inimestel on 46 %-il eestlasi perekonnas; 53 %-il sugulaste seas; 82 %-il sõprade ja lähedaste tuttavate hulgas; 84 %-il töö või õpingukaaslaste seas; 85 %-il naabrite seas; 65 %-il äri- ja koostööpartnerite hulgas ja 56 %-il huviringi- või trennikaaslaste seas.

Seos on siin mõlemapidi: eesti keelt paremini oskavad teisest rahvusest inimesed sõlmivad kergemini suhteid eestlastega ning tihedam suhtlemine eestlastega aitab kaasa keeleoskuse paranemisele.

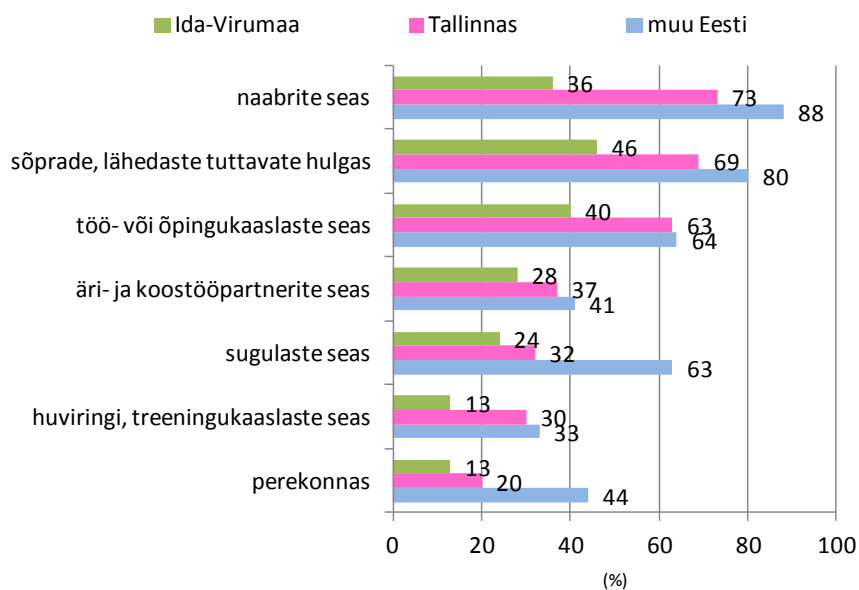
Seevastu need, kes eesti keelt üldse ei oska, puutuvad sagedamini kokku vaid eestlastest naabritega (30 %), sõprade ja lähedaste tuttavate seas on neil eestlasi aga vaid 27 %-il.

Kõige enam on venekeelsetel vastajatel kontakte eestikeelsete inimestega väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad, Ida-Virumaal aga tuleb suhtlemist eestlastega ette oluliselt vähem kui Tallinnas (vt joonis 11). Mõju avaldab ka kodakondsuse olemasolu: venekeelsetel Eesti kodanikel on eestlastega märksa enam kontakte kui Venemaa kodanikel või kodakondsuseta isikutel (vt joonis 12).

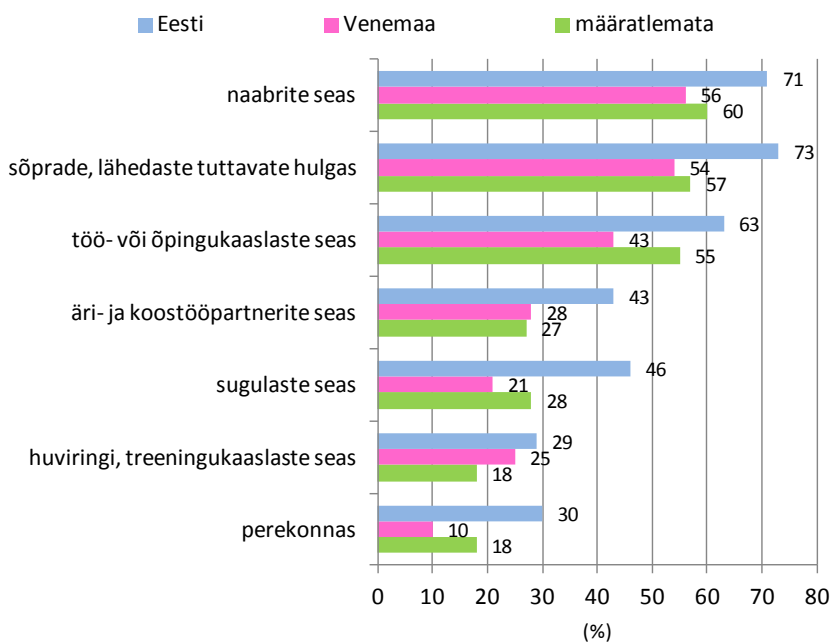
Joonis 13 – Kas inimeste seas, kellega te sagedamini kokku puutute on eestikeelseid?

(jah %, venekeelsed vastajad regiooni lõikes, juuni 2015)

Joonis 14 – Kas inimeste seas, kellega te sagedamini kokku puutute on eestikeelseid?

(jah %, venekeelsed vastajad kodakondsuse lõikes, juuni 2015)

Huvitav on märkida, et need venekeelsed vastajad, kes tajuvad oma õiguste rikkumist või ebaõiglast kohtlemist keele või rahvuse tõttu, puutuvad eestlastega keskmisest rohkem kokku seoses töö- ja õpingutega või äri ja koostööga (tabel 9), seega olukorras, kus keelel on instrumentaalne, mitte integratiivne funktsioon ning kus kehvem keeleoskus võib konkurentsivõimet, edasist karjääri ja positiivseid arenguid negatiivselt mõjutada.

Tabel 8 – Kokkupuuted eestlastega ja õiguste rikkumine

(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Kas puutub eestlastega kokku ...	KÕIK	Õigusi on rikutud	Õigusi pole rikutud
Sõprade, lähedaste tuttavate seas	63	70	62
Töö- või õpingukaaslaste seas	56	67	53
Naabrite seas	63	69	62
Äri- ja koostööpartnerite seas	35	50	31

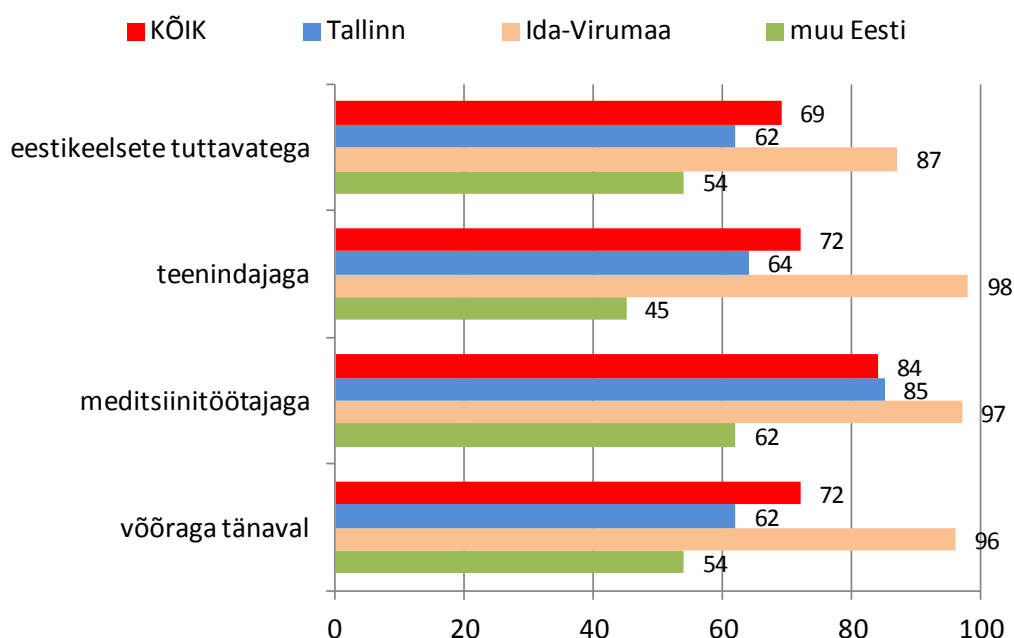
3.5. Suhtluskeelee eelistused

Erinevates suhtlussituatsioonides eelistavad venekeelsed vastajad kasutada valdavalt vene, eestlased aga eesti keelt.

Oma eestikeelsete tuttavate või kolleegidega suhtlemisel kasutab peamiselt vene keelt 69 % vastanutest, eesti keeles eelistab suhelda vaid neljandik. Võõra inimesega tänaval või teenindajatega kauplustes ja teenindusasutustes räägib peamiselt vene keeles 72 %, meditsiinitöötajatega 84 % vastanutest (joonis 13).

Joonis 15 – Kas eelistate kasutada peamiselt eesti või peamiselt vene keelt suhtlemises?

(vene keelt %, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Eesti keelt on suhtlemises varmamad kasutama väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad elavad teisest rahvusest inimesed, samuti nooremad vastajad (kuni 34-aastastel jaguneb keele-eelistus tuttavate ja kolleegidega suhtlemisel küllaltki võrdselt: 48 % eelistab suhelda vene ja 43 % eesti keeles). Üldjuhul venekeelsed inimesed ei püüa võimalikult rohkem eesti keeles suhelda ja seekaudu oma eesti keele oskust parandada. Eelistatakse mugavusstrateegiaid ja kasutatakse vene keelt isegi siis, kui eesti keelt vallatakse vabalt. Selline olukord, kus riigikeel ei suuda täita üldise suhtlus- ja asjaajamiskeele funktsiooni, on ilmekaks näiteks riikliku lõimumpoliitika tagasihoidlikust edust.

Loomulikult sõltub keelevalik erinevates situatsioonides ka vastaja keeleoskusest. Need, kes valdavad eesti keelt vabalt või heal tasemel, on ka rohkem valmis eestikeelse vestluspartneriga eesti keeles suhtlema (tabel 10).

Tabel 9 – Kas eelistate kasutada eestikeelsete inimestega suhtlemisel peamiselt eesti või vene keelt
(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)*

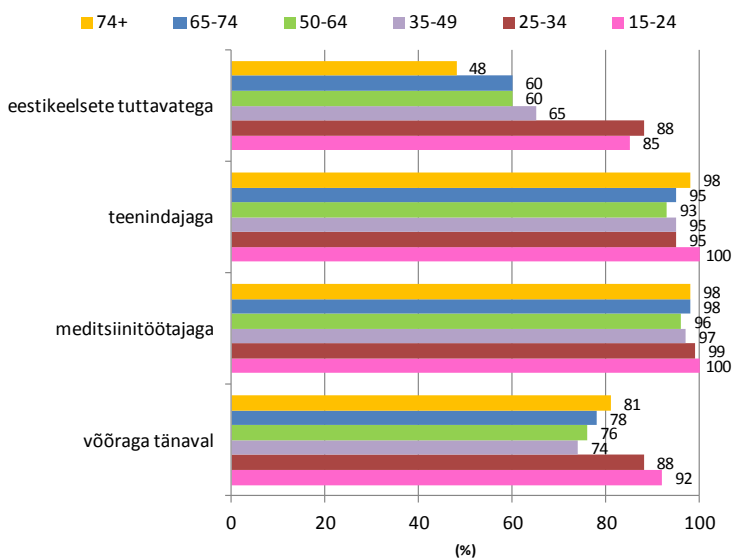
	valitud suhtlus- keel	KÕIK vene- keelsed	Valdan vabalt	Saan aru, räägin ja veidi kirjutan	Saan aru ja veidi räägin	Saan veidi aru, kuid ei räägi	Üldse ei oska
oma tuttavate, kolleegidega	eesti	25	70	49	11	2	0
	vene	69	21	42	79	96	98
teenindajatega	eesti	24	62	41	16	6	0
	vene	72	34	54	75	93	100
meditsiinitöötajatega	eesti	10	39	16	5	2	0
	vene	84	49	77	89	98	100
võõra inimesega tänaval	eesti	18	49	30	13	2	0
	vene	72	30	54	74	95	100

* sajast protsendist puudujäät osa vastas „ei oska öelda“

Eestlastest eelistab oma venekeelsete tuttavate või kolleegidega suhelda eesti keeles 68 % (vene keeles 26 %), teenindajatega 96 %, meditsiinitöötajatega 98 % ja võõra inimesega tänaval 81 %. Ilmselt kasutatakse vene keelt siis, kui partner eesti keelt ei oska. Samas on eesti keele kasutamine lähtekeelena või kõnetamisekeelena normaalne, tegu on ju riigikeelega.

Venekeelsete tuttavate ja kolleegidega on keskmisest enam valmis ka vene keeles suhtlema eestlased alates 35. eluaastast (ca kolmandik). Alla 35-aastastest eestlastest eelistab venekeelsete tuttavatega suhtlemisel vene keelt alla kümnendiku. Siin on põhjuseks ilmselt vene keele vähene oskus.

Joonis 16 – Kas eelistate kasutada peamiselt eesti või peamiselt vene keelt suhtlemises?
(eesti keelt %, eestikeelsed vastajad vanuse lõikes, juuni 2015)

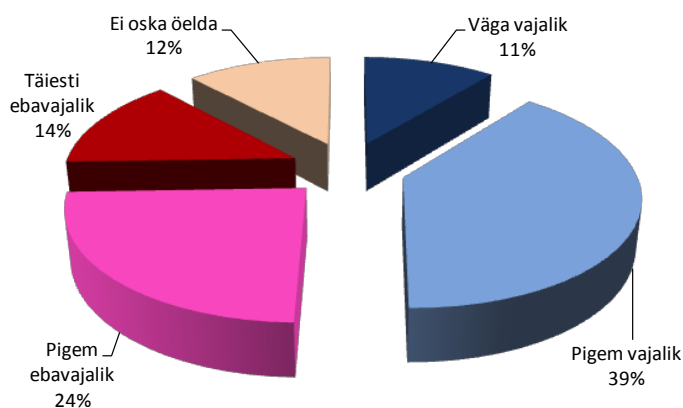

3.6. Hoiakud eestikeelse õppe ja koolikorralduse suhtes

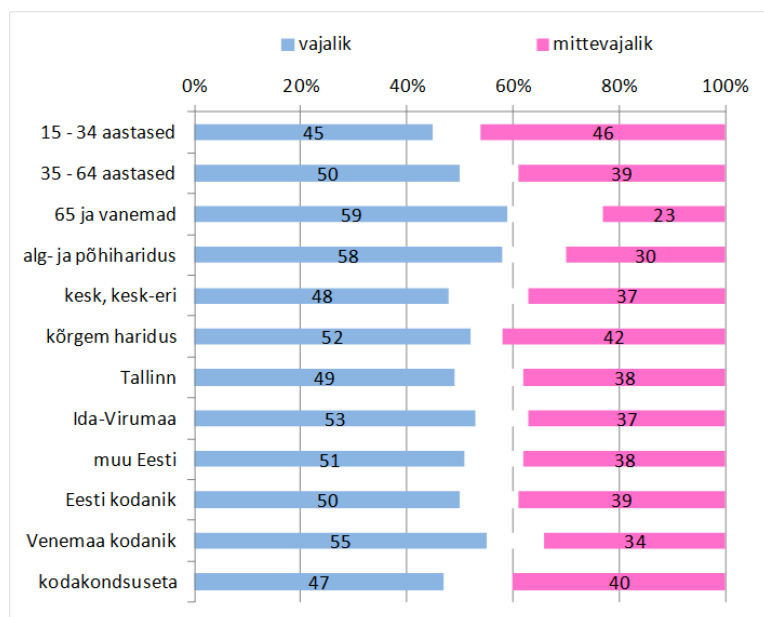
Küsimus, milles venekeelne elanikkond jätkuvalt enam-vähem kaheks jaguneb, on venekeelsete gümnaasiumite osaline üleviimine eestikeelsele õppele: seda peab väga või pigem vajalikuks 50 %, kuid pigem või täiesti mittevajalikuks 38 %. Erinevatel seisukohtadel olijate osakaal ei ole võrreldes augustiga muutunud. Keskmisest suuremat vastuseisu sellele reformile näitavad üles kõige nooremad vastajad (15–24-aastased), kellest osa on ka seda isiklikut kogenud, nendest on eestikeelse õppe vastu 52 %. Ilmselt on vastav olukord kujunenud mitme negatiivse teguri koosmõjul, mille hulgas tuleks ära märkida väljakujunenud segregatiivset käitumist ja Venemaa infoallikate ja meedia levitatud seisukohti, samuti isiklike negatiivseid kogemusi, mis on seotud nende vähese konkurentsivõimega Eesti hariduses ja töökohtadele kandideerimisel.

Eestlastest toetab venekeelsete gümnaasiumite eestikeelsele õppele üleminekut 86 %.

Joonis 17 – Kui vajalikuks peate venekeelsete gümnaasiumide eestikeelsele õppele üleminekut
(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

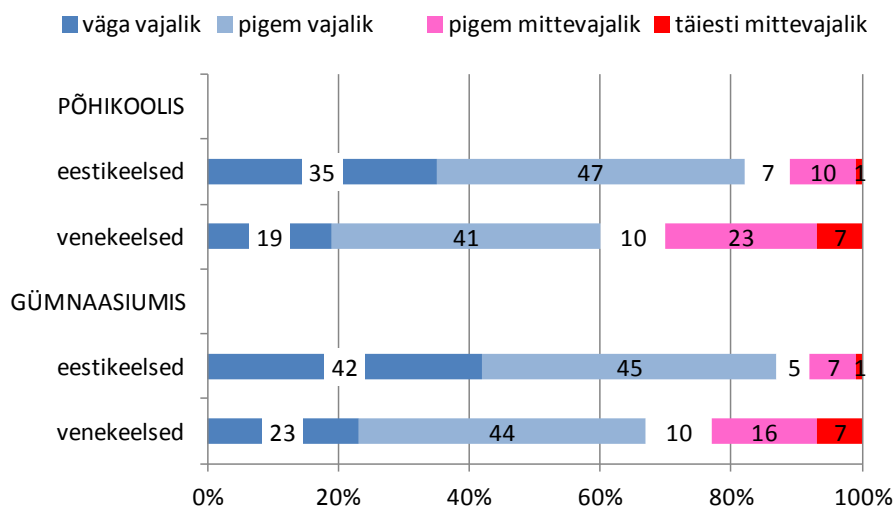
Joonis 18 – Kui vajalikuks peate venekeelsete gümnaasiumide eestikeelsele õppele üleminekut?
(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Antud küsimus on puhtpoliitiline ning näitab ennekõike, millise meedia järgi oma hoiakuid kujundatakse. Arvestades sellega, et üleminekust hakati rääkima aastal 1993 (põlvkond tagasi) ning kriitilist õppijate arvu vastavas süsteemis on vähe (alla 4 tuhande õpilase), saab vaevalt rääkida riigipoolsest assimilatsioonisurve. Eesti keele valdamine võimaldaks õpilastel väljuda senisest eraldunud keskkonnast ja olla konkurentsivõimeline edasiõppimisel ja töökohtadele kandideerimisel. Need ratsionaalsed argumendid on aga jäänud Venemaalt tuleva propaganda varju. Samas seda seisukohta, et tulevikus võiks kõik õpilased õppida koos eestikeelsetes koolides, kus venekeelne õpe oleks üks valitavatest suundadest, toetab enamik venekeelsetest vastanustest nii põhikooli (60 %) kui ka gümnaasiumi astme suhtes (67 %). Eestlasest on toetus sellele ideele vastavalt 81 % ja 86 % (joonis 17). Laialdane (alates koolieelsetest lasteasutustest, eesti keel nii õppeainena kui ka õppekeelena) ja tasemelt nõudlik (B2-tase kui miinimum põhikoolis) oleks seega vastuvõetav lahendus enamikule Eesti ühiskonnast. Ilmselt on alles gümnaasiumi tasemel toimuv ulatuslikum üleminek eestikeelsele õppele õppijate jaoks juba hiljaks jäänud, mistõttu kehva riigikeele oskust kompenseeritakse vastandumisega ühiskonnas.

Kehv eesti keele oskus on ennekõike seotud eesti keele ainekavas nõutava madala tasemega, mis konkurentsivõimet Eesti ühiskonnas ei taga. Kirjalike eestikeelsete dokumentide koostamise oskust ja üldist formaliseeritud keelekasutust ning asjaajamist võimaldab alles B2-keeleskustase, mille omandab vaid 60 % gümnaasiumilõpetajatest. Kuna gümnaasiumisse läheb edasi ainult pool põhikoolilõpetajatest, saavutab nõutava eesti keele oskuse miinimumtaseme B2 vähem kui kolmandik vene koolide õpilastest, millega on ka seletatav vähene konkurentsivõime, suurem tööpuudus ja sealt tulenev pettumus, suhteliselt ulatuslikum väljaränne, suurem õigusrikkumiste arv ning mitmed muud vastava kogukonna probleemid. Eraldi tuleks rõhutada Eesti vene koolide eraldumust, mis on jäänud Nõukogude haridussüsteemist. Vastavat haridussüsteemi on kritiseerinud ka OSCE Vähemusrühaste Ülemvolinik oma Ljubljana juhistes ja soovitusetes. Skeptilisemalt suhtuvad sellisesse lahendusse Ida-Virumaal elavad teisest rahvusest inimesed (põhikoolis peab seda mittevajalikuks 39 %, gümnaasiumi astmes 33 %), ent ka nende puhul on pooldavad seisukohad ülekaalus.

Joonis 19 – Kas tulevikus võiksid kõik õpilased õppida koos eestikeelsetes koolides, kus venekeelne õpe oleks üks valitavatest suundadest? (% , venekeelsed vastajad, juuni 2015)

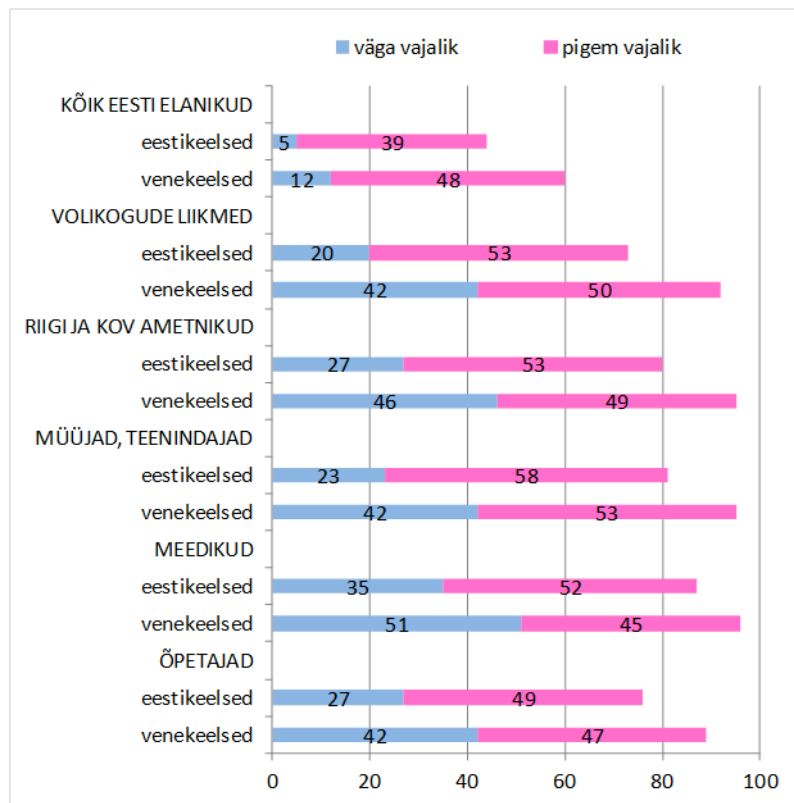
3.7. Vene keele oskuse vajalikkus

Augustis 2014 esitati küsimus ka vene keele oskuse vajalikkuse kohta. Vene keel on Eestis õiguslikult võõrkeel, mida räägib emakeelena eesti keele järel suurim arv elanikke. Valdavalt on tegu immigrantkeelega, õigusliku vähemuskeelena toimib see venelaste põlisasualadel Peipsi järve ümbruses, mille elanike arv on marginaalne võrreldes venelaste üldarvuga Eestis. Vene keele oskamine ei ole kohustuslik, kuigi koolides õpetatakse seda valdavalt teise võõrkeelena inglise keele järel.

Kõigi Eesti elanike vene keele oskust peetakse ootuspäraselt vähemoluliseks kui eesti keele oskust – venekeelsetest vastajatest peab seda väga või pigem vajalikuks 60 %, eestlastest 44 %. Küll aga oodatakse vene keele oskust riigi ja KOV ametnikelt, volikogude liikmetelt, müüjatelt-teenindajatelt, meedikutelt ja õpetajatelt ehk siis nendelt töötajate kategooriatelt, kellel on vaja suhelda ka venekeelse elanikkonnaga (joonis 6). Oluliseks (ca 90 %) peavad seda eriti venekeelsed vastajad, kes on siiani harjunud ka eesti keele oskuse korral suhtluses eelistama siiski vene keelt. Just see käitumisharjumus keele valikul (ning riigi ebaedu riigikeele kui üldise asjaajamis- ja suhtluskeele kehtestamisel) on tekitanud vene keele oskusele kunstliku nõudluse teenindussfääris (väljaspool turismi, väliskaubanduse, tolli jmt seonduvat). Tegelikult tuleb aga väga ettevaatlikult suhtuda teenindajatelt ja ametnikelt vastava oskuse nõudmisse: see peab olema töölepingus täpselt fikseeritud, proportsionaalne tegeliku vajaduse ja sellest tuleneva oskustasemega ning seotud konkreetsete tööülesannetega. Üldjuhul ei ole kirjalik oskus vajalik.

Ühtse suhtlusruumi suurendamine ulatusliku vene keelde tõlkimise ja vene keele oskajate rakendamise kaudu teeninduses ja asjaajamises on siiski ainult ajutine abinõu riigi parema funktsioneerimise tagamiseks. Nagu antud uuringust ilmneb, vähendab see teisest rahvusest inimeste motivatsiooni eesti keelt kasutada ja sellega oma keeleoskust arendada, samuti kaasneb kehvema keeleoskusega väiksem kultuuriline ja ühiskondlik lõimumine ning suurem poliitiline vastandumine Eesti riigile. Seetõttu ei saa kakskeelsete teenuste pakkumine olla pikemas perspektiivis lahenduseks lõimumispoliitikas.

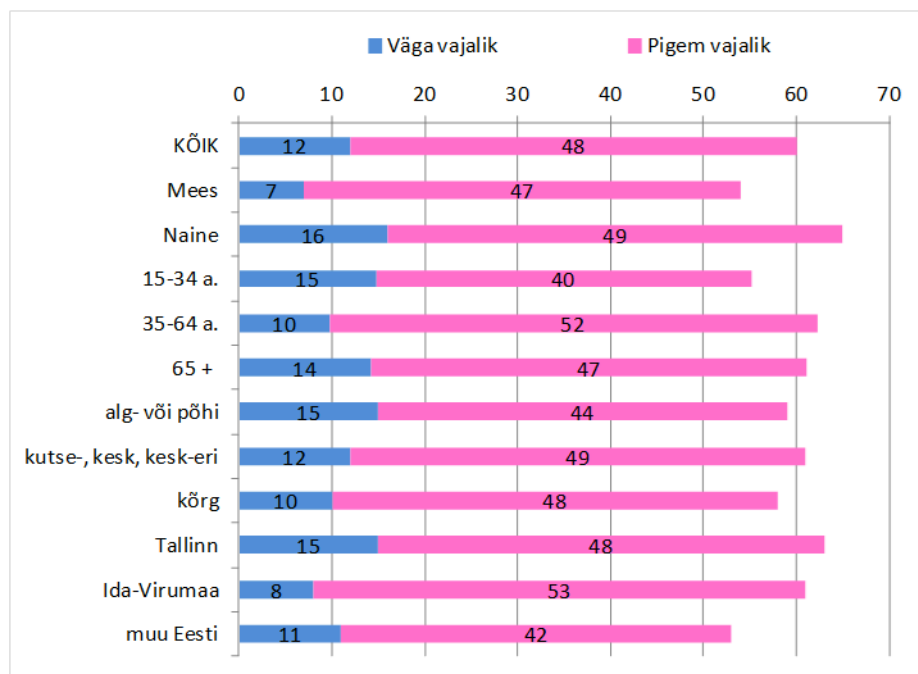
Joonis 20 – Kui vajalikuks Te peate, et vene keelt oskaksid vajalikul tasemel
(%, kõik vastajad, august 2014)

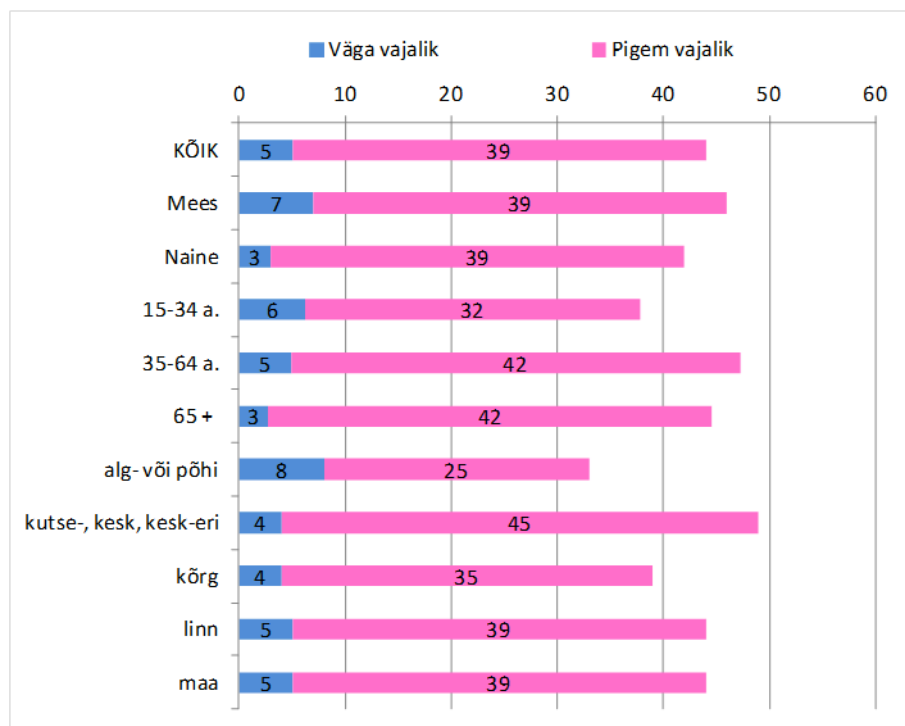
Seda, et kõik Eesti elanikud võiksid osata vajalikul tasemel vene keelt, leiavad venekeelsetest vastajatest keskmisest rohkem naised, vanemad vastajad ning need, kes elavad Ida-Virumaal või Tallinnas (joonis 8).

Eestlastest peavad kõigi elanike vene keele oskust keskmisest enam oluliseks mehed, keskmisesse vanuserühma (35–64 aastased) kuulujad ning kesk- või keskeriharidusega vastajad (joonis 9).

Joonis 21 – Kui vajalikuks Te peate, et vene keelt oskaksid vajalikul tasemel kõik Eesti elanikud?
(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

Joonis 22 – Kui vajalikuks Te peate, et vene keelt oskaksid vajalikul tasemel kõik Eesti elanikud?
(%, eestikeelsed vastajad, august 2014)

3.8. Lõimumine Eesti ühiskondlikku ja kultuuriellu

Keeleoskuse tasemega on otseselt seotud integreeritus Eesti ühiskondlikku ja kultuuriellu. Selle kontrollimiseks konstrueerisime viiest küsimusest koosneva teadmiste testi, mis selgitas, kui hästi vastaja teab Eesti joonisfilmitegelast Lottet (temale on pühendatud ka vastav lõbustuspark), Eesti lauljaid, filmirežissööre, heliloojaid ja erakondi.

Viiest küsimusest andis kõigile õige vastuse 3 % venekeelsetest vastajatest, ühtegi õiget vastust ei osanud öelda kolmandik. Kõige paremini tunti Eesti erakondi: seda, et EKRE ei kuulu (augustis 2014) riigikogu koosseisu, teadis 52 % venekeelsetest teisest rahvusest inimestest. Kolmandik teadis praegusel hetkel maailmas kõige kuulsamat Eesti heliloojat Arvo Pärti ja samuti seda, et multifilmikangelane Lotte on koer. Vähem teati poplauljat Uku Suvistet (24 %) ja vaid väga vähesed oskasid nimetada mängufilmi „1944“ režissöörina Elmo Nüganeni.

Võrdluseks võib tuua eestikeelsete vastajate vastavad näitajad: 89 % teadis, et Uku Suviste ei ole esindanud Eestit Eurovisiooni lauluvõistlusel, 87 % teadis Arvo Pärti ja EKRE mittekuulumist riigikokku tol ajal, 78 % oli teadlik, mis loom on Lotte ja 62 % identifitseeris mängufilmi „1944“ režissöörina Elmo Nüganeni. Seega teadis eestlastest viit õiget vastust 48 % vastanutest, neli õiget vastust andis 25 %, kolm õiget 14 %, kaks õiget 10 % ja ühe õige vastuse 2 %. Seega on teadlikkus Eesti ühiskondlikust ja kultuurielust eestikeelsete ja venekeelsete elanike hulgas äärmiselt erinev, mis näitab vene elanikkonna jätkuvat segregatsiooni. Tõhusaim meetod sellest väljuda on omandada eesti keel: eesti keele valdajate vastustest olid rohkem kui pooled õiged.

Tabelis 8 on esitatud venekeelsete vastajate õigete vastuste skoorid eesti keele oskuse taseme lõikes.

Tabel 10 – Testi õigete vastuste arvu seos keeleoskusega
(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

	KÕIK vene- keelsed	Valdan vabalt	Saan aru, räägin ja veidi kirjutan	Saan aru ja veidi räägin	Saan veidi aru, kuid ei räägi	Üldse ei oska
0 õiget	32	9	17	34	35	81
1 õige	26	8	21	38	32	13
2 õiget	21	30	30	16	21	4
3 õiget	11	31	12	6	8	2
4 õiget	7	14	17	3	3	0
5 õiget	3	7	4	3	1	0

Testi tulemused on paremad nendes vastajarühmades, kelle keeleoskus on parem: noored, haritumad, mujal Eestis elavad (tabel 11). Seega keeleline ja kultuuriline lõimumine on omavahel seotud.

Tabel 11 – Testi keskmine tulemus vastajarühmade lõikes

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

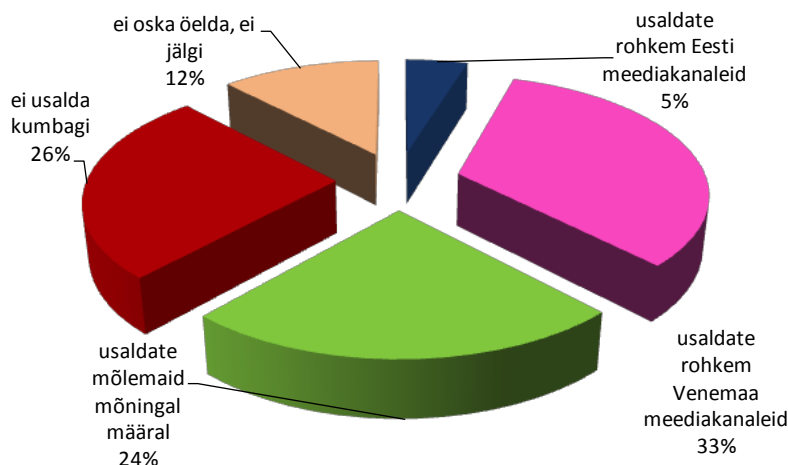
	Keskmine
15–34 aastased	1,50
35–64 aastased	1,52
65 ja vanemad	1,15
Alg- või põhiharidus	0,96
Kesk, kesk- eriharidus	1,30
Kõrgem haridus	2,15
Tallinn	1,49
Ida-Virumaa	1,18
Muu Eesti	1,68

3.9. Meedia ja infotarbimine

Maailmas toimuvate oluliste sündmuste puhul usaldavad venekeelsed vastajad märgatavalt rohkem Venemaa kui Eesti meediakanaleid, mis on uudiste valiku ja edastatava sisu poolest tihti oluliselt vastandlikel seisukohtadel. Venemaa kanalitele teeb nendest panuse 33 %, Eesti omadele vaid 5 %. 24 % usaldab küll mõningal määral mõlemaid, kuid 26 % ei usalda kummaltki poolt lähtuvat infot. See näitab, et venekeelne elanikkond elab valdavalt erinevas ja Eestile vastandatud inforuumis ning sotsiaalne lõimumine on Tallinnas ja Ida-Virumaal marginaalne.

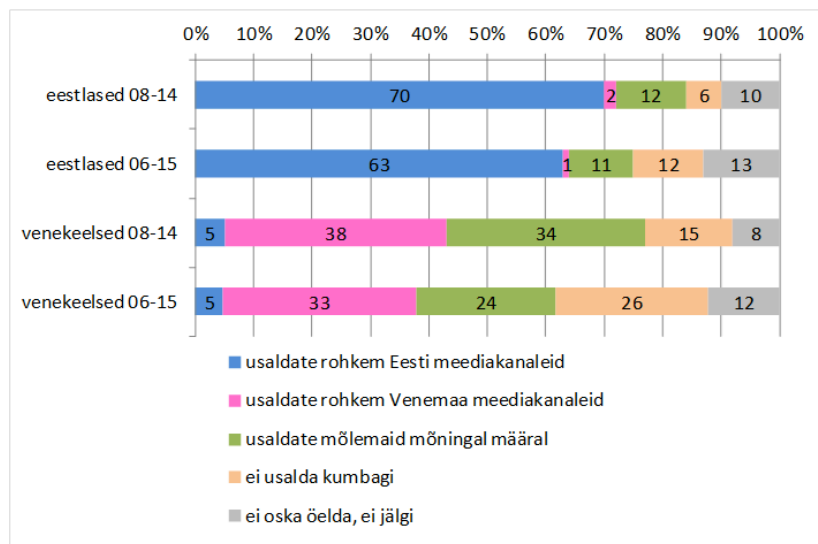
Eestikeelsete vastajate usaldus kuulub ootuspäraselt Eesti meediakanalitele (63 %), nii Eesti kui ka Venemaa kanaleid usaldab mõningal määral 11 % ja kumbagi ei usalda 12 %.

Joonis 23 – Kas vastandliku sisuga uudiste puhul usaldate rohkem Eesti või Venemaa meediakanaleid?
(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Võrreldes augustis 2014 läbi viidud küsitlusega on 5 % võrra kahanenud venekeelsete vastajate usaldus Venemaa infoallikate vastu ning 10 % võrra on vähenenud nende osakaal, kes usaldavad mõlemaid mõningal määral. Kasvanud on üldine usaldamatus (15 %-lt 26 %-le).

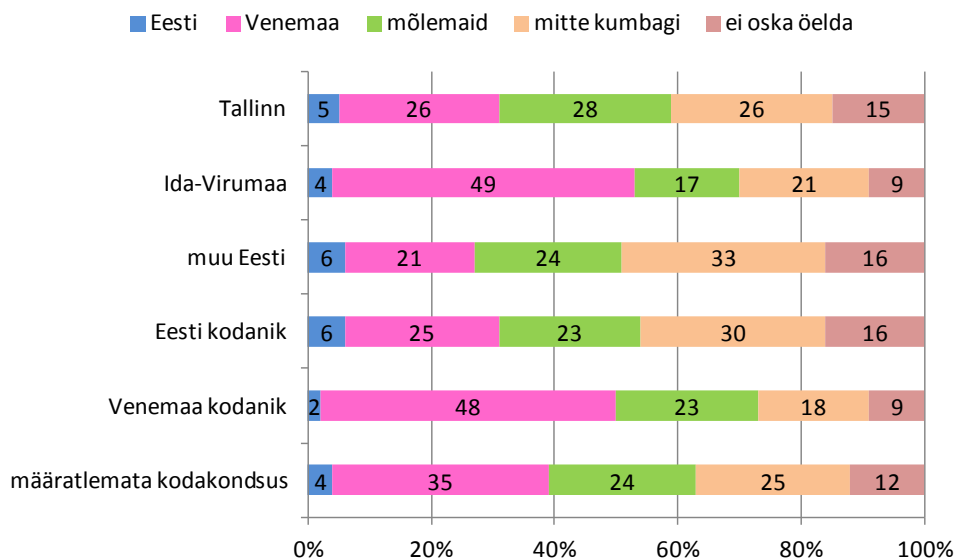
Joonis 24 – Kas vastandliku sisuga uudiste puhul usaldate rohkem Eesti või Venemaa meediakanaleid?
(%, august 2014 ja juuni 2015 võrdlus)

Väga selgelt on usaldus Vene meedia vastu seotud vastaja elukohaga: Ida-Virumaal elavatest venekeelsetest vastajatest usaldavad Venemaa meediat rohkem ligi pooled (49 %), tallinnlastest 26 % ja mujal Eestis 21 %.

Venemaa kodanikest usaldab Venemaa meediast lähtuvat infot 48 %, määratlemata kodakondsusega vastajatest 35 % ja venekeelsetest Eesti kodanikest 25 %.

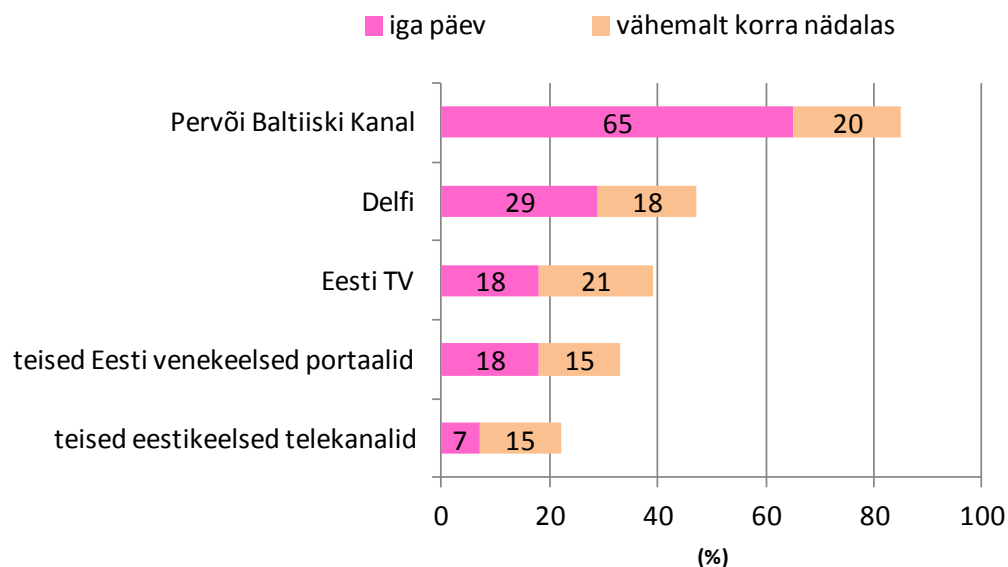
Joonis 25 – Kas vastandliku sisuga uudiste puhul usaldate rohkem Eesti või Venemaa meediakanaleid?
(%, venekeelsed vastajad, juuni 2015)

2014. aasta küsitluses sisaldus ka mahukam meediakasutust kaardistav plokk, milles küsiti erinevate meediakanalite olulisust info- ja uudiste allikana. Usaldus on suurem nende kanalite vastu, mida igapäevaselt kasutatakse ning venekeelse elanikkonna meediakasutuses kuulub suveräänne esikoht kanalile Pervõj Baltijskij Kanal (PBK).

Joonis 26 – Kui tihti jälgite järgmisi kanaleid?

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

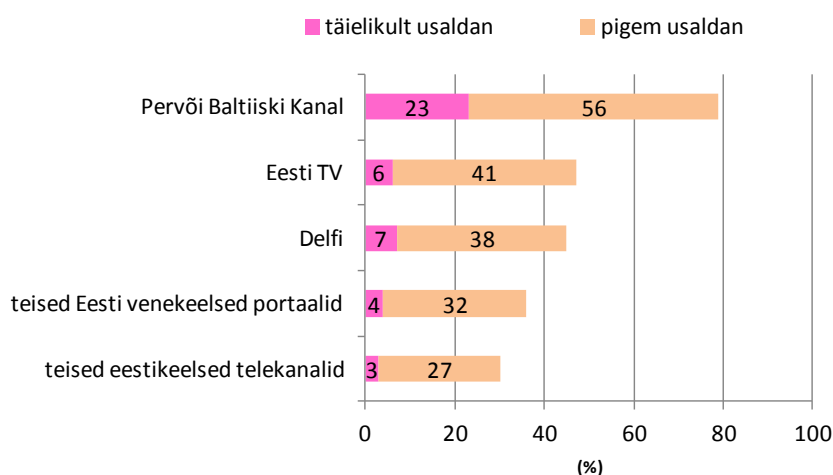

Neist venekeelsetest, kes eesti keelt üldse ei oska, vaatab PBK-d iga päev 81 %, Eesti TV-d aga vaid 1 %. Seevastu neist, kes eesti keelt vabalt valdavad, on PBK igapäevaseid vaatajaid 55 % ning 29 % jälgivad iga päev ka Eesti TV-d.

Samade kanalite kohta küsisime ka, mil määral neid usaldatakse (joonis 21).

Joonis 27 – Kuivõrd usaldate nendel kanalitel edastatavat informatsiooni?

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

Nii Eesti TV kui ka teiste Eesti telekanalite usaldusväärsusel on väga selge seos vaataja keeleoskusega. Mida väiksem on eesti keele oskus, seda vähem neid kanaleid usaldatakse (tabel 11).

Tabel 11 – Usaldus meediakanalite vastu keeleoskuse lõikes

(täielikult või pigem usaldab %, venekeelsed vastajad, august 2014)

	KÕIK vene- keelsed	Valdan vabalt	Saan aru, räägin ja veidi kirjutatan	Saan aru ja veidi räägin	Saan veidi aru, kuid ei räägi	Üldse ei oska
Pervõj Baltijskij Kanal	79	73	69	84	81	87
Eesti TV	47	57	65	49	37	24
Delfi	45	55	56	50	40	18
Teised meediaportalid	36	50	51	38	28	7
Teised Eesti telekanalid	30	53	52	25	14	11

Kolme madalama keeleoskusega rühma, millesse kuulujatest üle 80 % usaldab PBK-s edastatavat infot, kuulub kaks kolmandikku siinsest venekeelsest elanikkonnast. Mil määral suudab sellesse meediaruumi läbi murda Rahvusringhäälingu uus venekeelne telekanal ETV+, selgub lähiajal. Küsitluse andmetel näib vene elanikkonna huvi Eesti Televisioonis käivituva venekeelse programmi vastu olevat suur: seda lubab kindlasti vaatama hakata 30 % ning pigem jah vastab 40 % (eestlaste seas on vastavad näitajad 9 ja 28 %).

Ilmselt on see pigem eelhoiak uuele kanalile, vaatajate tegelikuks võitmiseks peab seal pakutav programm vaatajatele ka meeldima. Küsitlustulemustest on paraku näha, et noorte hulgas (keda ETV+ on oma peamiseks sihtgrupiks valinud), on huvi uue telekanali vastu leigem: kindlasti lubab seda vaatama hakata 20 % alla 35-aastastest, 30 % 35-64 aastastest ja 41 % üle 64 aastastest teisest rahvusest inimestest.

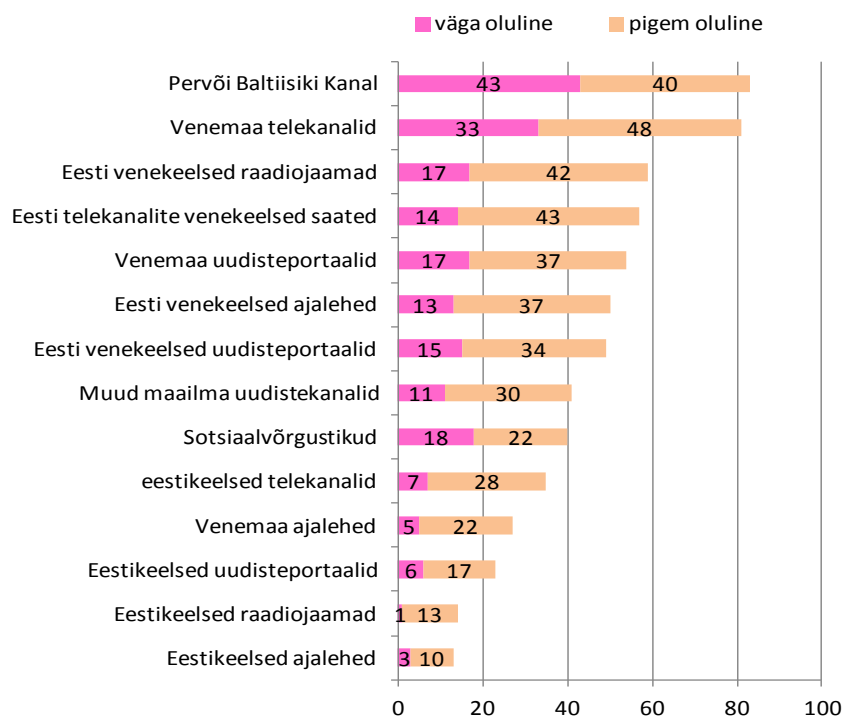
Senine huvi Eesti Televisiooni programmis olevate info- ja ühiskonnasaadete vastu on pigem madalavõitu. Augustis 2014 läbi viidud küsitluse andmetel vaatab venekeelsete subtiitritega varustatud ühiskonnasaadete („Foorum“, „Vabariigi kodanikud“ jt) kordusi ETV2 kanalilt sageli vaid 3 %, mõnikord teeb seda 19 %.

Augustis 2014 sisaldus küsimustikus ka pikem loetelu erinevate infokanalite olulisusest, mille tulemused on esitatud joonistel 28 ja 29.

Eesti venekeelse elanikkonna jaoks on kõige olulisemad infokanalid Venemaa telekanalid ja PBK, eestlaste inforuum kujuneb aga erinevatest eestikeelsetest allikatest: tele- ja raadio kanalid, ajalehed ja internet. Venekeelsesse inforuumi eksib eestlane harva, pisut rohkem omavad kokkupuudet eestikeelsete infokanalitega venekeelsed vastajad (eestikeelsed telekanalid 35 %, eestikeelsed infoportaalid 23 %).

Joonis 28 – Kuivõrd olulised on Teie jaoks järgmised kanalid info ja uudiste allikana?

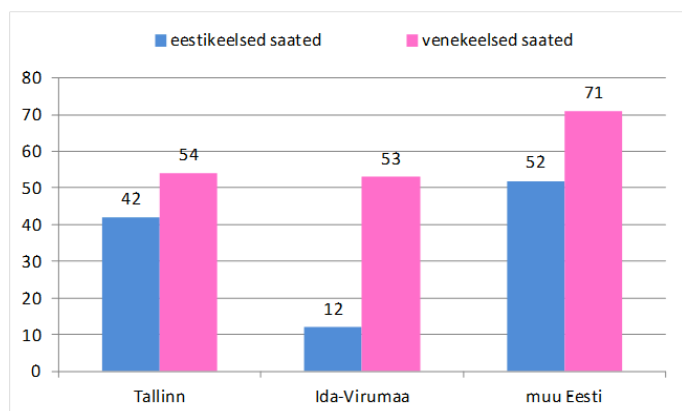
(väga või pigem oluline %, venekeelsed vastajad, august 2014)

Seega on Eesti meedia- ja uudisruum venekeelse elanikkonna jaoks küllaltki tagasihoidlik. Kõige olulisemad on Venemaa telekanalid, siis Eesti venekeelne meedia, seejärel muud maailma uudiskanalid ja sotsialvõrgustikud. Eesti eestikeelne meedia (telekanalid, uudisteportaalid, raadiojaamad, ajalehed) on jälgitavuselt kõige lõpus, samas kui lõimunud ühiskonnas peaks see olema esikohal

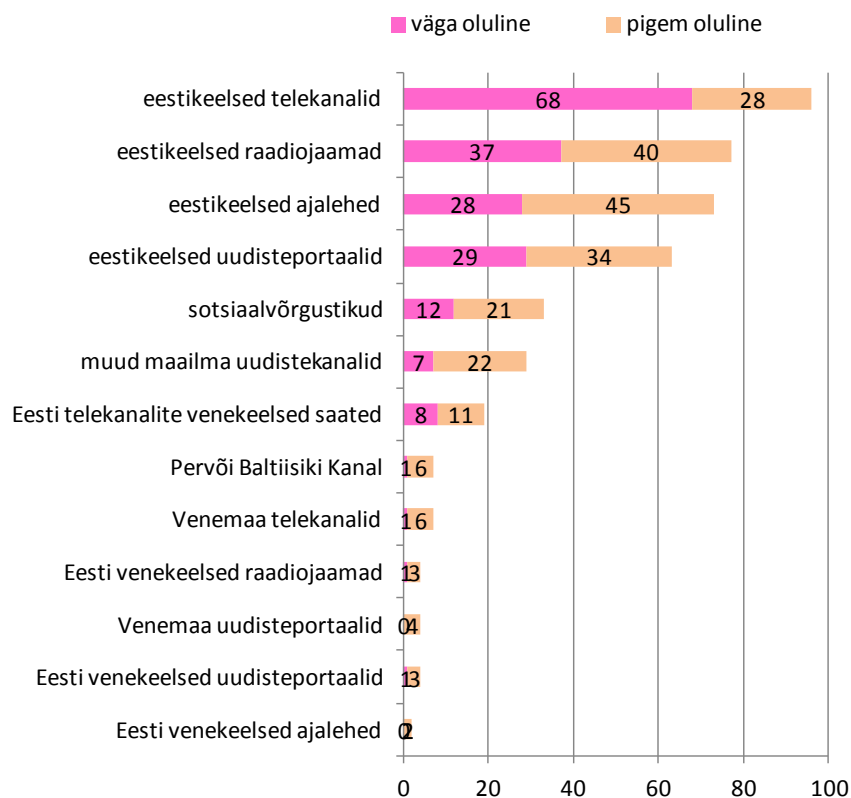
Joonis 29 – Eesti telekanalite eesti- ja venekeelsete saadete olulisus info- ja uudiste allikana

(väga või pigem oluline %, venekeelsed vastajad, august 2014)

Joonis 30 – Kuivõrd olulised on Teie jaoks järgmised kanalid info ja uudiste allikana?

(väga või pigem oluline %, eestikeelsed vastajad, august 2014)

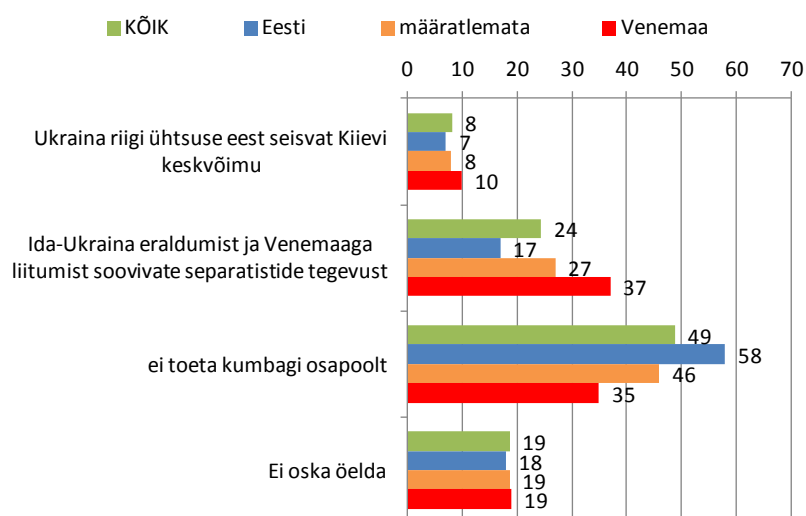
3.9.1 Arvamused julgeolekut ja välispoliitikat puudutavates küsimustes

Julgeolekut ja välispoliitikat puudutavates küsimustes väldib enamik venekeelseid kategoorilisi seisukohti. Käimasolevast relvastatud konfliktist Ida-Ukrainas eelistab venekeelsete vastajate enamik end vaimselt distantseerida: 49 % ei toeta konflikti kumbagi osapoolt. Siiski on selgelt rohkem toetajaid Venemaa poolt mahitatud separatistidel (24 %) kui Kiievi keskvalitsusel (8 %).

Kui venekeelsetest Eesti kodanike puhul on valdav poolte valikust hoidumine (58 % ei toeta kumbagi osapoolt), siis Venemaa kodanike poolehoid kuulub selles konfliktis Venemaale (37 %). Ka Ida-Virumaal on toetus Venemaale (osaliselt muidugi Venemaa kodanike suuremale osakaalule selle piirkonna elanike seas) keskmisest kõrgem (36 %). Tallinna venekeelsest elanikkonnast annab Venemaale õiguse 22 %, enamused (54 %) ei toeta kumbagi osapoolt. Mujal Eestis elavatest venekeelsetest toetab Ukrainat 20 % ja Venemaad 11 %.

Joonis 31 – Kumba osapoolt Teie Ukraina konfliktis toetate?

(%, venekeelsed vastajad kodakondsuse lõikes, juuni 2015)

Eestlaste sümpaatia on selgelt Ukraina poolel: Kiievi keskvalitsust toetab 65 %, separatiste vaid 1 %. 23 % ei toeta kumbagi osapoolt.

Hinnang Ukraina ja Venemaa vahelisele konfliktile on seotud sellega, millises meediaruumis vastajad elavad. Need venekeelsed vaatajad, kes peavad oluliseks ka eesti telekanalitelt saadavat infot, toetavad keskmisest pisut enam Ukrainat ning vähem separatiste ja Venemaad.

Tabel 12 – Hinnangud Ukrainas toimuvale Eesti telekanalite olulisuse lõikes

(%, venekeelsed vastajad, august 2014)

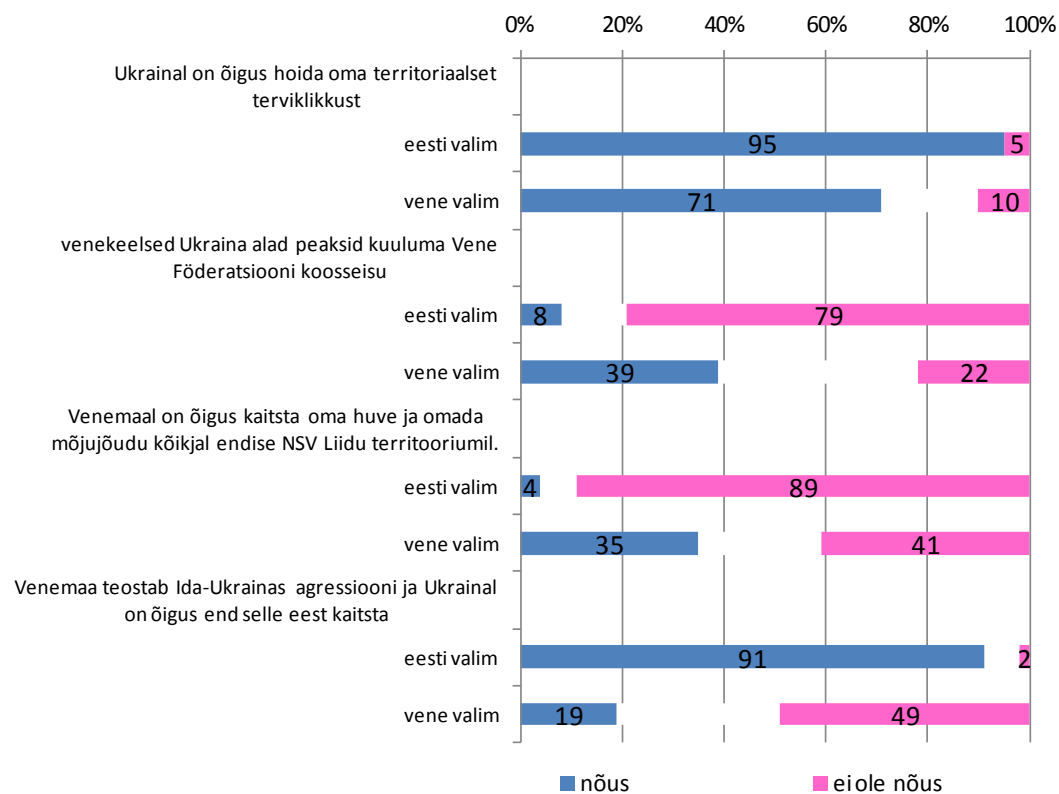
	KÕIK vene- keelsed	Eestikeelsed telekanalid		Eesti telekanalite vene saated	
		Oluline	Ebaoluline	Oluline	Ebaoluline
Toetavad Ukraina keskviimu	10	17	7	14	5
Toetavad separatiste ja Venemaad	25	11	34	21	32
Ei toeta kumbagi	45	49	44	45	45

Erinevad väited Ukraina ja Venemaa rollist selles konfliktis saavad venekeelsete vastajate poolt väga vastuolulisi vastuseid. Kui 72 % venekeelsetest vastajatest on täiesti või pigem nõus seisukohaga, et Ukrainal on õigus hoida oma territoriaalset terviklikkust, siis samal ajal toetab 39 % seisukohta, et Ukraina valdavalt venekeelsed piirkonnad peaks kuuluma Venemaa koosseisu ning 35 % leiab, et Venemaal on õigus omada mõjujõudu kogu endise NSV Liidu territooriumil. Ning vaid 19 % nõustub väitega, et Venemaa teostab Ida-Ukrainas agressiooni ja Ukrainal on õigus end selle eest kaitsta (joonis 25).

Eestikeelsete vastajate suhtumine neisse nelja seisukohta on loogilises kooskõlas: 95 % toetab Ukraina õigust territoriaalsele terviklikkusele: 79 % ei ole nõus venekeelse elanikkonnaga Ukraina alade minekuga Venemaa koosseisu; 89 % on vastu Venemaa pretensioonidele omada mõjujõudu endise NSV Liidu territooriumil ning 91 % peab Venemaad agressoriks, kelle eest Ukrainal on õigus end kaitsta.

Joonis 32 – Nõustumine väidetega Ukraina konflikti kohta

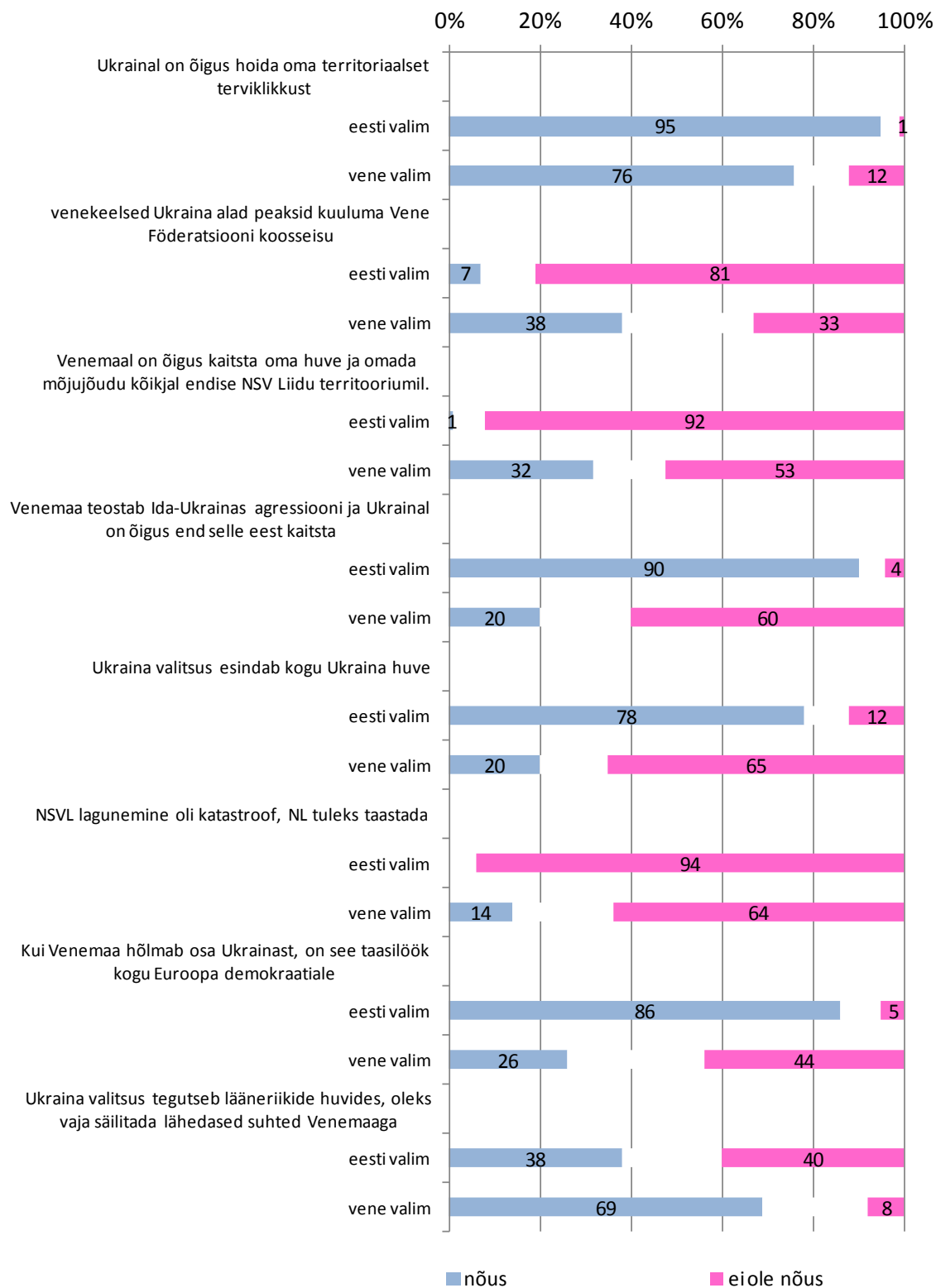
(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Augustis 2014 oli hindamisele kuuluvaid väiteid poole rohkem, joonisel 26 toome ära ka need.

Joonis 33 – Nõustumine väidetega Ukraina konflikti kohta

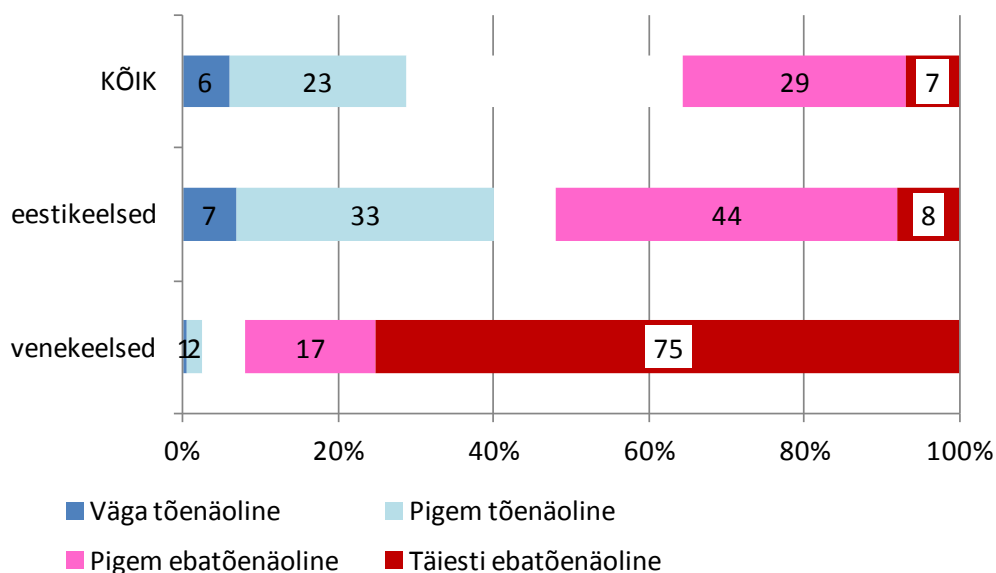
(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, august 2014)

Võimalikku Venemaa agressiooni Eesti vastu ei ole venekeelne elanikkond kunagi eriti tõenäoliseks pidanud. Selles küsimuses on eitav seisukoht võrreldes 2014. aastaga isegi selgelt tugevnenud: kui augustis 2014 pidas Venemaa agressiooni Eesti vastu täiesti ebatõenäoliseks 56 % venekeelsetest vastajatest, siis nüüd (juunis 2015) on nende osakaal kasvanud 75 %-ni.

Samal ajal peab eestlastest Venemaa sõjalist agressiooni Eesti vastu väga tõenäoliseks 7 % ja pigem tõenäoliseks 33 %. Siiski ei ole selliste vastuste osakaal võrreldes 2014. aasta augustiga kasvanud, vaid hoopis mõne protsendi võrra vähenenud.

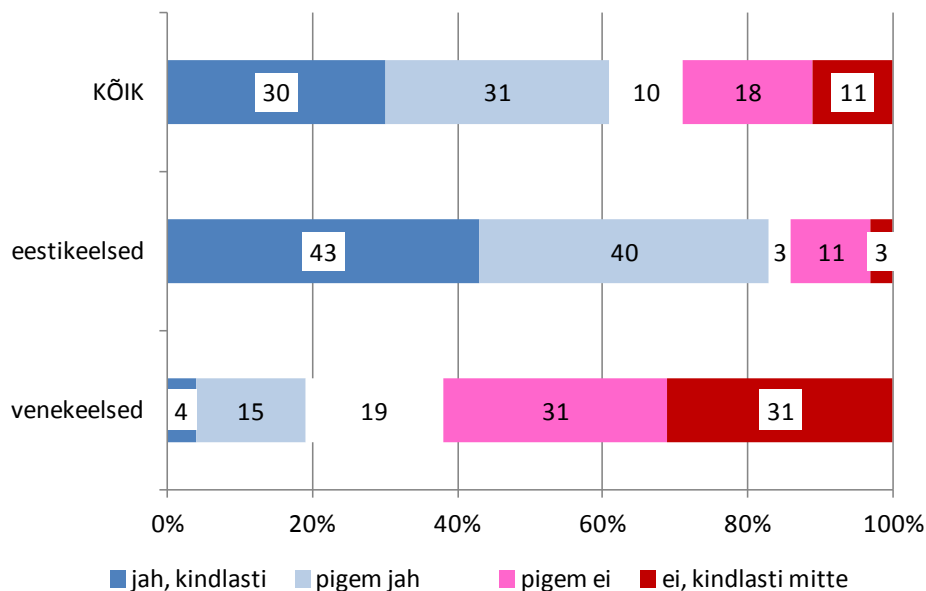
Joonis 34 – Venemaa agressiooni tõenäosus Eesti vastu
(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, juuni 2015)

Tulenevalt hinnangust Venemaa-poolsele ohule hinnatakse eesti- ja venekeelse elanikkonna poolt erinevalt ka abinõusid Eesti riigi julgeoleku kaitseks. Kui eestlastest toetab NATO suuremat kohalolekut Eestis 83 %, siis venekeelsetest teisest rahvusest inimestest vaid 19 %, NATO vägede kohaloleku suurendamisele on vastu 62 % venekeelsetest.

Joonis 35 – Kas NATO suurem kohalolek Eesti aitab kaasa riigi julgeoleku tagamisele?

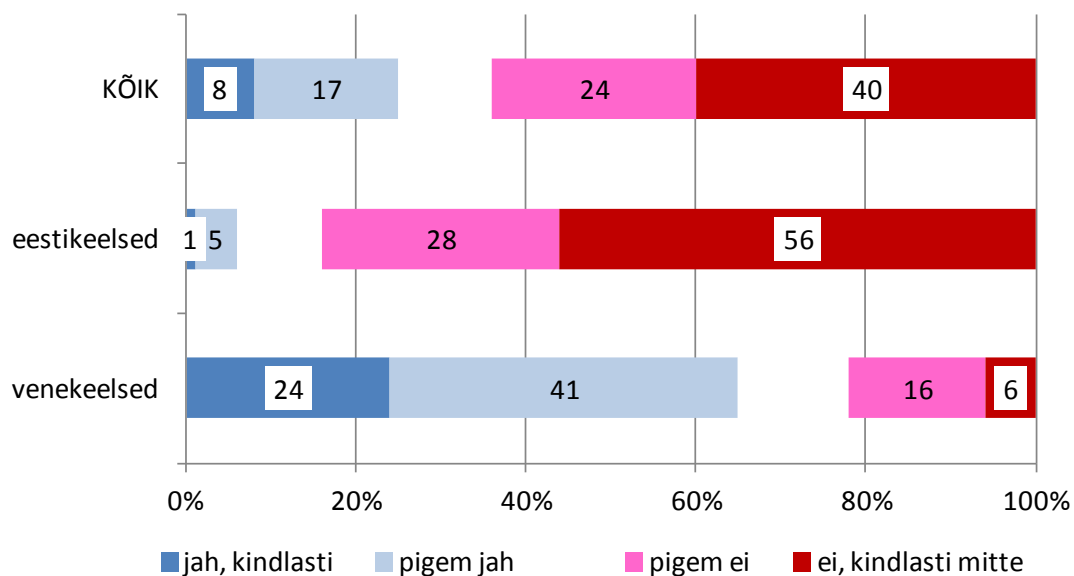
(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, august 2014)

Täpselt vastupidine on eesti- ja venekeelse elanikkonna suhtumine Venemaa poolt teostatavasse kaasmaalaspoliitikasse, mille eesmärgiks on kultuurisidemete tihendamise kõrval ka oma mõju suurendamine Eesti venekeelse elanikkonna seas ning toetajaskonna loomine oma poliitikale. Tihti on siia lisandunud ka rünnakud Eesti kodakondsus- ja keelepoliitika aadressil, vastandumine lõimumisprotsessidele, alusetud süüdistused natsilembuses ning üldine Eesti halvustamine. Venekeelsed teisest rahvusest inimestest toetavad seda valdavalt (65 %), eestlased aga mitte (6 %).

Joonis 35 – Kas Teie toetate Venemaa kaasmaalaspoliitika teostamist Eestis?

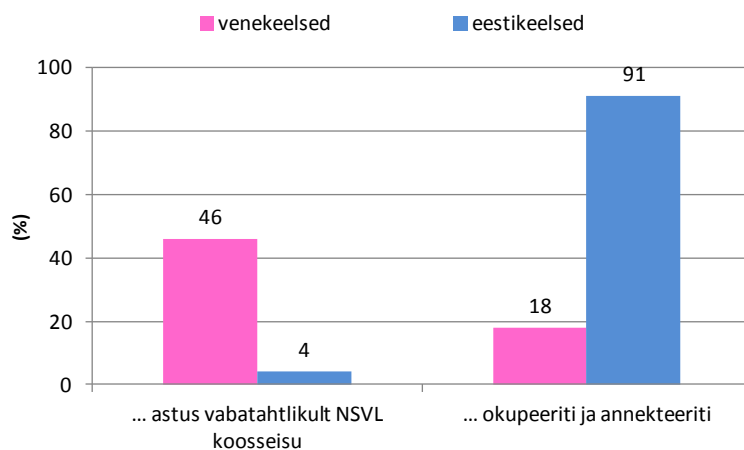
(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, august 2014)

Venekeelsel elanikkonnal on endiselt raske tunnistada ka Eesti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt. Tervelt 46 % venekeelsetest vastajatest leidis 2014. aasta augustis, et Eesti astus 1940. aastal vabatahtlikult NSV Liidu koosseisu, okupatsiooni pidas Eesti NSV Liitu sattumise põhjuseks vaid 18 %. 36 % venekeelsetest vastajatest ei soovi selles küsimuses seisukohta võtta. Antud küsimuses ei saa olla võimalik vastavate teadmiste puudumine, vaid tegu on konkreetsete hoiakutega, millest hoitakse kinni, sest tegu on osaga väljakujunenud identiteedist.

Joonis 36 – Milline on teie seisukoht, kas Eesti ...

(%, eesti- ja venekeelsed vastajad, august 2014)

On mõnevõrra ootamatu, et sellist seisukohta toetatakse domineerivalt kõigis vanusegruppides. Ainsana on Eesti okupeerimise tunnistajad ülekaalus kõrgharidusega vastajate hulgas, kellest 32 % leiab, et Eesti okupeeriti, 29 % aga, et Eesti liitus Nõukogude Liiduga vabatahtlikult. Samas vastab 39 % neist „ei oska öelda“, mis osutab, et Eesti okupeerimisest rääkimine on ka kõrgharidusega vastajate jaoks ebamugav teema, millest püütakse kõrvale hoida – on raske uskuda, et kõrgharidusega vastajal puuduks selles küsimuses otsuse tegemiseks vajalik informatsioon.

Seega näitab uuring, et ka julgeolekupoliitilistes seisukohtades on ühisosa eestikeelsete ja venekeelsete elanike vaadetes minimaalne, valdavalt on vaated vastandatud. See näitab ka üldist mentaalset vastandatust ja lõimumise puudumist nende elanikkonnarühmade vahel.